

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра обліку і аудиту

(повне найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ
ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

спеціальність 071 Облік і оподаткування

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Облік і оподаткування»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПмз-21

Гуменюк Людмила Валентинівна

_____
(підпис)

Керівник:

к.е.н., доцент

Чудовець Віталій Васильович

_____
(підпис)

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 2023 р.

к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми:

Жураковська Ірина Володимирівна

_____
(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра обліку і аудиту

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 071 Облік і оподаткування

Освітня програма: ОП «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ к.е.н., доцент Оксана НУЖНА

« ___ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ГУМЕНЮК Людмилі Валентинівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Організація обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств

Керівник роботи: Чудовець Віталій Васильович, к.е.н., доцент

затверджені наказом закладу вищої освіти від «10» січня 2023 року № 24/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи 09 грудня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи. Нормативно-правові акти з регулювання питань обліку, оподаткування та контролю за темою дослідження, наукова література, посібники, статистичні довідники, первинні і зведені бухгалтерські документи, фінансова і статистична звітність за 2020-2022 роки.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Виробничі запаси: економічна суть та класифікаційні підходи

1.2. Нормативне регламентування обліку виробничих запасів будівельних підприємств

1.3. Оцінка наукових проблем організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Статистична оцінка діяльності будівельних підприємств України

2.2. Організація обліку виробничих запасів будівельних підприємств

2.3. Організація контролю виробничих запасів будівельних підприємств

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного матеріалу:

1. *Визначення економічної сутності поняття «виробничі запаси» у дослідженнях науковців.*
2. *Класифікація виробничих запасів будівельних підприємств.*
3. *Порівняльна характеристика методів оцінки запасів при їх вибутті та на звітну дату відповідно до національних та міжнародних стандартів.*
4. *Проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів на будівельних підприємствах.*
5. *Частка будівництва житлових та нежитлових будівель в загальному обсязі будівництва в Україні.*
6. *Оцінка положень облікової політики ПП «ФОРЕСТ-Україна» в частині обліку запасів.*
7. *Відомість перевірки документального оформлення надходження запасів.*
8. *Механізм управління виробничими запасами будівельних підприємств на базі концепції «Just-in-Time».*
9. *Субрахунки третього порядку для обліку будівельних матеріалів.*
10. *Анкета для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств.*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Розділ 1</i>	<i>Чудовець В.В., доцент</i>		
<i>Розділ 2</i>	<i>Чудовець В.В., доцент</i>		
<i>Розділ 3</i>	<i>Чудовець В.В., доцент</i>		
<i>Нормоконтроль</i>	<i>Сидоренко Р.В., доцент</i>		
<i>Консультант з ЕОМ</i>	<i>Нужна О.А., доцент</i>		

7. Дата видачі завдання 11 жовтня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 11.10.2022 р.</i>	
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 20.12.2022 р.</i>	
3	<i>Розділ 1</i>	<i>до 03.03.2023 р.</i>	
4	<i>Розділ 2</i>	<i>до 27.06.2023 р.</i>	
5	<i>Розділ 3</i>	<i>до 08.11.2023 р.</i>	
6	<i>Висновки</i>	<i>до 18.11.2023 р.</i>	
7	<i>Формування переліку джерел посилання</i>	<i>до 21.11.2023 р.</i>	
8	<i>Формування додатків</i>	<i>до 24.11.2023 р.</i>	
9	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 28.11.2023 р.</i>	
10	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 02.12.2023 р.</i>	
11	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.12.2023 р.</i>	
12	<i>Представлення кваліфікаційної роботи до захисту</i>	<i>до 09.12.2023 р.</i>	

Здобувач вищої освіти

_____

(підпис)

(Гуменюк Л.В.)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____

(підпис)

(Чудовець В.В.)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Гуменюк Л.В. Організація обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 Облік і оподаткування. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023. 90 с.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання, додатків.

У першому розділі систематизовано визначення економічної сутності виробничих запасів та класифікаційні підходи до них, проаналізовано нормативне регламентування та ідентифіковано наукові проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

У другому розділі проведено статистичну оцінку діяльності будівельних підприємств та окреслено особливості практичних аспектів організації обліку і контролю виробничих запасів на прикладі конкретного підприємства.

У третьому розділі надано пропозиції з удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Основний зміст роботи викладено на 56 сторінках. Робота містить 14 таблиць, 23 рисунки, перелік джерел посилання із 50 найменувань та 9 додатків.

Результати розробок можуть бути застосовані в практичній діяльності будівельних підприємств.

Ключові слова: виробничі запаси, будівельні підприємства, будівельні матеріали, складське господарство, організація, облік, контроль.

ANNOTATION

Gumeniuk L. Organization of accounting and control of construction enterprises inventory. Manuscript.

Master's qualification work of EP «Accounting and Taxation» specialty 071 Accounting and Taxation. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2023. 90 p.

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of reference sources, and appendices.

In the first chapter, the determination of the economic essence of production stocks and their classification approaches is systematized, normative regulations are analyzed and scientific problems of the organization of accounting and control of production stocks of construction enterprises are identified.

In the second chapter, a statistical assessment of the activity of construction enterprises was carried out and the peculiarities of practical aspects of the organization of accounting and control of production stocks were outlined on the example of a specific enterprise.

In the third section, proposals for improving the organization and control of production stocks of construction enterprises are provided.

The main content of the work is presented on page 56. The work contains 14 tables, 23 figures, a list of reference sources with 50 titles and 9 appendices.

Development results can be applied in the practical activities of construction enterprises.

Keywords: production stocks, construction enterprises, construction materials, warehouse management, organization, accounting, control.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	12
1.1. Виробничі запаси: економічна суть та класифікаційні підходи	12
1.2. Нормативне регламентування обліку виробничих запасів будівельних підприємств	17
1.3. Оцінка наукових проблем організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств	22
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	30
2.1. Статистична оцінка діяльності будівельних підприємств України	30
2.2. Організація обліку виробничих запасів будівельних підприємств	38
2.3. Організація контролю виробничих запасів будівельних підприємств	43
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	48
Висновки до розділу 3	54
ВИСНОВКИ	55
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	58
ДОДАТКИ	64

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МСБО	–	Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку
НП(С)БО	–	Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку
ПКУ	–	Податковий кодекс України
ПП	–	Приватне підприємство

ВСТУП

Актуальність теми. Виробничі запаси забезпечують наявність необхідних ресурсів для безперервного виробництва, тому є невід'ємною складовою будівельних підприємств. Даний вид оборотних активів потребує особливої уваги з боку керівництва, оскільки надмірне їх накопичення, призводить до додаткових витрат на зберігання та утримання, в результаті чого погіршується фінансовий стан підприємства.

Зважаючи, що виробничі запаси є стратегічним резервом для будівельних підприємств, сприяючи їхній стійкості та успішності в умовах змінного середовища даної галузі, виникає потреба у якісно побудованій організації обліку і контролю виробничих запасів, зокрема, наявності прозорості та достовірної інформації про їх наявність та рух.

Питання теорії та практики організації обліку і контролю виробничих запасів достатньо розкриті у нормативно-законодавчій базі та наукових доробках сучасних вітчизняних вчених. Проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів досліджували у своїх працях: Гавриличенко Є.В., Коваленко І.М., Максименко І.Я., Мошковська О.А., Радіонова Н.Й., Польова Т.В., Подмешальська Ю.В., Степаненко О.І., Тесак О.В., Хмелюк А.В., Чудовець В.В., Шевченко Л.Я., Шендригоренко М.Т. та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота магістра виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри обліку і аудиту за темою «Розвиток обліково-аналітичного забезпечення формування та контролю звітних показників суб'єктів господарювання» (№ д/р: 0123U100955, 2023-2025 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи магістра є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій з організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Для досягнення мети в кваліфікаційній роботі магістра поставлено та вирішено такі завдання:

- здійснити систематизацію досліджень економічної категорії «виробничі запаси», як об'єкта обліку і контролю;
- проаналізувати нормативне регламентування обліку виробничих запасів будівельних підприємств;
- ідентифікувати наукові проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств та проаналізувати підходи до їх вирішення;
- провести статистичну оцінку діяльності будівельних підприємств;
- провести дослідження практичних аспектів організації обліку виробничих запасів будівельних підприємств;
- окреслити особливості організації контролю виробничих запасів будівельних підприємств;
- розробити пропозиції щодо удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Об'єктом дослідження є організація обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні, організаційні та практичні питання обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Методи дослідження. У ході дослідження використано метод теоретичного узагальнення – для уточнення сутності виробничих запасів; графічний метод, узагальнення та порівняння – для оцінки показників діяльності будівельних підприємств; логічний та синтезу – у вивченні підходів до організації обліку і контролю, які використовуються на будівельних підприємствах; системний підхід – для удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів, зокрема, розробці функціональної структури складського господарства будівельного підприємства.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові статті, матеріали конференцій, автореферати дисертацій, нормативно-законодавча база, статистичні дані, інформаційні видання та Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:
набуло подальшого розвитку:

- класифікація виробничих запасів для обліково-контрольного процесу будівельних підприємств;
- використання Анкети для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств;
- механізм на базі концепції «Just-in-Time» для уникнення нераціонального використання виробничих запасів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці оптимальної функціональної структури складського господарства із визначенням функцій працівників та ступеня їх відповідальності.

Рекомендації автора, використані в практичній діяльності ПП «ФОРЕСТ-Україна», про що зазначено у рецензії головного бухгалтера підприємства.

Особистий внесок. Кваліфікаційний робота магістра є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Практична значимість основних результатів дослідження підтверджена на XV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та здобувачів освіти «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 4 листопада 2023 р.).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи магістра висвітлено автором в опублікованих тезах доповіді на конференції.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання, додатків. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок друкованого тексту, в тому числі 14 таблиць на 12 сторінках і 23 рисунки на 20 сторінках. Робота містить 9 додатків на 25 сторінках, перелік джерел посилання включає 49 найменувань на 6 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення дослідження, визначено структуру наукової роботи.

У розділі 1 «Теоретичні основи організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств» систематизовано визначення економічної сутності виробничих запасів та класифікаційні підходи до них, проаналізовано нормативне регламентування та ідентифіковано наукові проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

У розділі 2 «Організація обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств» проведено статистичну оцінку діяльності будівельних підприємств та окреслено особливості практичних аспектів організації обліку і контролю виробничих запасів на прикладі конкретного підприємства.

У розділі 3 «Удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств» надано пропозиції з удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

Висновки є завершальним етапом кваліфікаційної роботи магістра, містять результати досліджень та зосереджують увагу на пропозиціях щодо вирішення поставлених завдань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Виробничі запаси: економічна суть та класифікаційні підходи

Теоретичні основи процесу організації обліку і контролю визначають стратегічний підхід до управління ресурсами, що дозволяє будівельним підприємствам не лише забезпечувати необхідність в матеріалах, а й оптимізувати витрати.

Наукові підходи до організації обліку і контролю виробничих запасів на будівельних підприємствах базуються на системному аналізі, ефективному управлінні ресурсами та використанні інноваційних методів контролю (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 Наукові підходи до організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств

Джерело: власна розробка.

Розгляд виробничих запасів у контексті взаємодії з іншими елементами виробничого процесу для забезпечення цілісності та ефективності управління, застосування математичних методів та моделей для мінімізації витрат та максимізації ефективності управління запасами, врахування впливу сучасних технологій на організацію обліку та контролю, зокрема використання програмного забезпечення, впровадження стратегічних підходів до управління запасами для досягнення довгострокових цілей підприємства та використання сучасних методів контролю для забезпечення точності та швидкості обліку спрямовані на вдосконалення ефективності управління запасами на будівельних підприємствах, що дозволяє їм успішно конкурувати на ринку.

Для кращого розуміння виробничих запасів важливо розглянути визначення економічної сутності даного поняття. В таблиці 1.1 розглянемо дослідження науковців, що стосуються одного із ключових компонентів ланцюга постачань та виробництва на будівельних підприємствах – виробничих запасів, які включають у себе різноманітні матеріали, напівфабрикати та готові вироби необхідні для виробничого процесу.

Таблиця 1.1. – Визначення економічної сутності поняття «виробничі запаси» у дослідженнях науковців

Автор	Економічна сутність поняття
1	2
НП(С)БО 9 «Запаси»	«активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності, перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва, а також утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, управління підприємством» [1].
Гавриличенко Є.В.	«є невід’ємною складовою активів підприємства, від яких безпосередньо залежить майновий стан підприємства, та відіграють важливу роль у господарській діяльності суб’єкта господарювання для забезпечення безперебійного і ефективного процесу виробництва» [2].
Гончарук С.М., Бойко О.О.	«є активами, які повністю переносять свою вартість або повністю споживаються протягом виробничого циклу» [3].
Максименко І.Я., Іванченко А.Г.	«є дуже важливим елементом діяльності будь-якого підприємства. Їх розглядають як частину матеріальних ресурсів, які не задіяні у виробничому процесі, але їх наявність на підприємстві у передбачених розмірах є об’єктивною умовою його діяльності» [4].

Продовження таблиці 1.1

1	2
Мошківська О.А., Лахно К.О.	«активи, які використовуються для подальшого продажу, використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством» [5].
Подмешальська Ю.В., Бабак С.С.	«це один із основних видів активів підприємницької діяльності від забезпечення, ефективного використання яких залежить ефективність діяльності» [6].
Радіонова Н.Й., Тищенко С.В.	«придбані чи самостійно виготовлені вироби, що підлягають переробці. До них належать: сировина і матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, тара і тарні матеріали, будівельні матеріали, матеріали, передані в переробку, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, інші матеріали» [7].
Рубан Л.О., Яковенко Т.І.	«елемент запасів, який є активом та сукупністю предметів праці, які перебувають на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які придбані зі сторони або самостійно виготовлені й призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі» [8].
Степаненко О.І.	«є одним із найважливіших складників активів підприємства, їм належить особливе місце у складі його майна та до того ж вони мають значну питому вагу в структурі витрат діяльності» [9].
Тесак О.В.	«займають значну питому вагу в структурі активів підприємства і є однією з найважливіших складових його оборотного капіталу» [10].

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1-10].

Отже, важливо враховувати ступінь готовності кожного типу запасів, їх вартість та вплив на виробничий процес. Оптимальне управління цими запасами передбачає поєднання стратегій уникнення дефіциту та зменшення зайвих запасів, що може бути досягнуто за допомогою сучасних методів та технологій управління ними.

Науково обґрунтована класифікація виробничих запасів на будівельних підприємствах за економічним аспектом має велике значення для правильної організації обліку та контролю.

У НП(С)БО 9 «Запаси» наведено класифікацію за обліковим аспектом, що дозволяє ефективно організувати облік і контроль за видами запасів, визначати їх вартість, а також передбачено правила їх визнання та оцінки відповідно до бухгалтерських норм і стандартів.

Основні і важливі види виробничих запасів, на погляд Рибалко О.М. та Єрохіної О.С., які економічно обґрунтовані для цілей організації обліку і контролю представимо на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 Класифікація виробничих запасів для цілей організації обліку і контролю за Рибалко О.М. та Єрохіною О.С.

Джерело: [12].

На нашу думку, систематизована авторами класифікація виробничих запасів має ряд переваг:

– дозволяє підприємствам точно визначити собівартість будівельних об'єктів та ефективно управляти витратами;

– дозволяє оптимізувати рівні запасів кожної категорії, уникати перевитрат або недостатність матеріалів, що забезпечує необхідний рівень готовності до будівельних робіт;

– дозволяє ефективно контролювати процес будівництва та реагувати на зміни в реальному часі;

– дозволяє забезпечити баланс між вартістю та якістю матеріалів, використовуваних у будівництві, що важливо для забезпечення якості будівельних об'єктів при оптимальних витратах;

– сприяє кращому плануванню запасів, прогнозуванню потреб та раціональному використанню ресурсів на будівництві.

Для кращого розуміння облікових категорій в цілях будівельного підприємства, пропонуємо власну класифікацію виробничих запасів (рис. 1.3).

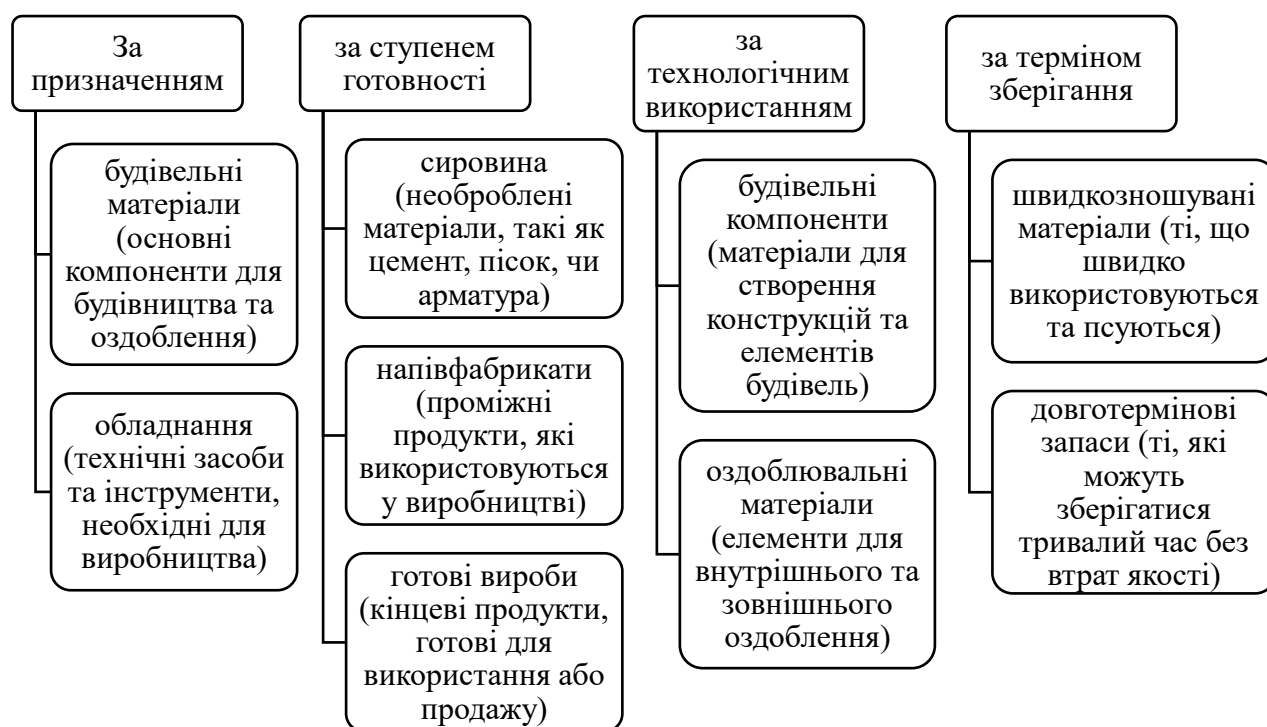

Рисунок 1.3 Класифікація виробничих запасів будівельних підприємств

Джерело: власна розробка.

Вважаємо, що наведена класифікація виробничих запасів допоможе точніше визначати облікові категорії, стандартизувати процеси та забезпечувати ефективний контроль на будівельних підприємствах.

Окрім класифікації, організація обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств включає в себе ряд ключових етапів та завдань, серед яких:

- визначення кількості та вартості кожного виду запасів для точного обліку виробничого процесу;
- використання методів оцінки запасів (середньозваженої собівартості, ФІФО, ідентифікованої собівартості) для визначення їх вартості;
- відстеження прихідних і розхідних операцій, внутрішніх переміщень і змін стану запасів;
- проведення регулярних інвентаризацій для забезпечення збалансованості облікових записів та реальних кількостей запасів;
- впровадження систем контролю якості для забезпечення відповідності запасів вимогам та стандартам;
- забезпечення відповідності всіх процедур та облікових записів законодавчим вимогам та стандартам бухгалтерського обліку;
- впровадження сучасних інформаційних систем для автоматизації та полегшення процесів обліку та контролю за виробничими запасами.

Отже, нами систематизовано визначення сутності виробничих запасів та їх значення для будівельних підприємств, наведено доцільну класифікацію виробничих запасів для обліково-контрольного процесу та визначено основні етапи і завдання, серед яких важливим є метод відпуску запасів у виробництво, оскільки впливає на суму оподаткування прибутку.

1.2. Нормативне регламентування обліку виробничих запасів будівельних підприємств

Нормативне регламентування визначає порядок обліку і оподаткування та відображення у звітності інформації про виробничі запаси на будівельних підприємствах з метою забезпечення відповідності законодавчим вимогам.

Оцінка нормативних актів з обліку виробничих запасів та критичний аналіз щодо раціональності застосування положень нормативних документів на будівельних підприємствах подано у додатку А.

Належне практичне застосування, розглянутих нами нормативних документів, забезпечує організацію обліку виробничих запасів на будівельних підприємств, надаючи вичерпну і деталізовану інформацію, що є важливим для ефективного ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

На рисунку 1.4 розглянемо формування собівартості витрат при надходженні запасів згідно НП(С)БО 9 «Запаси».

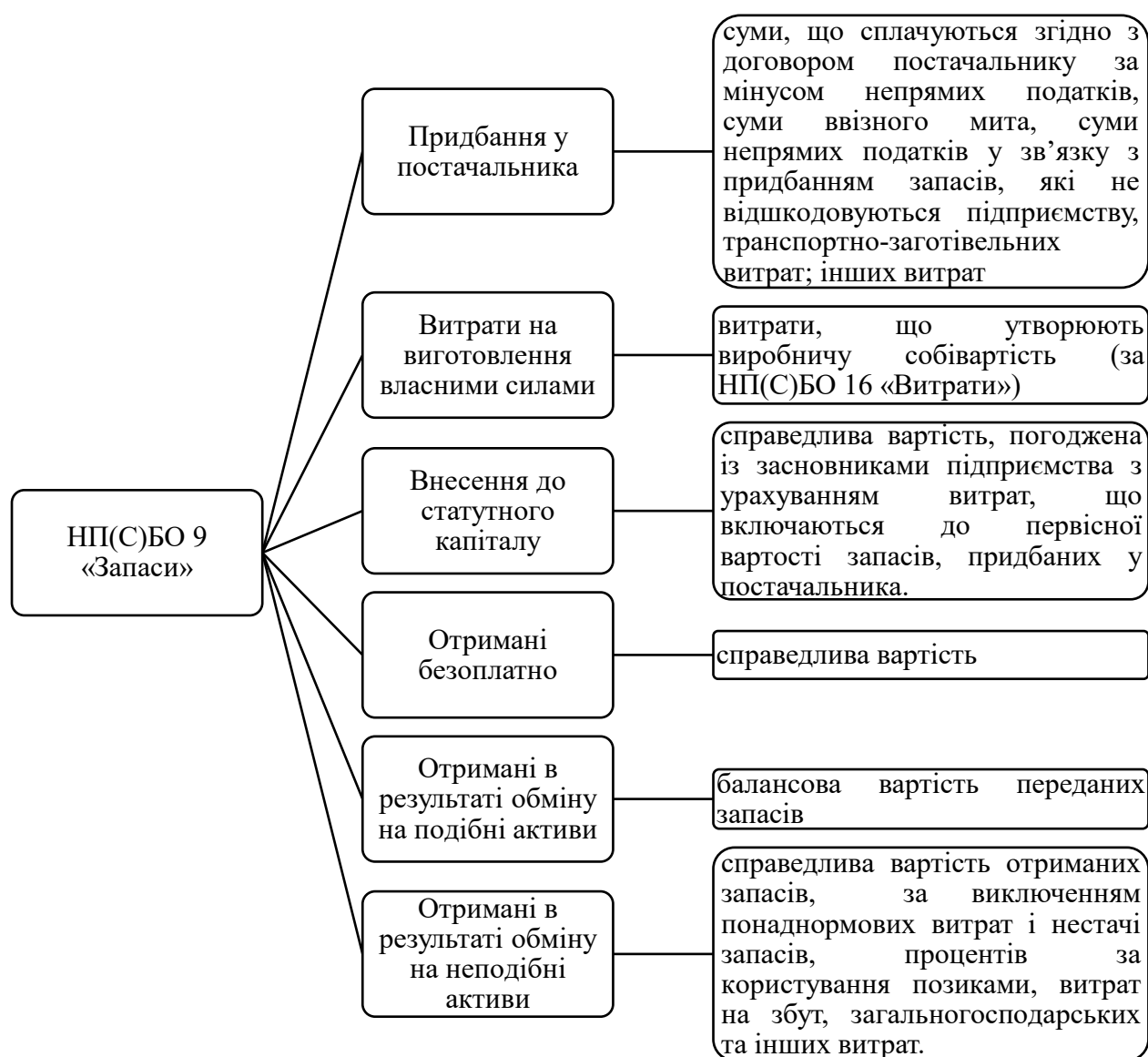

Рисунок 1.4 Формування собівартості виробничих запасів за НП(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: [1].

При надходженні запасів згідно МСБО 2 «Запаси», собівартість формується з витрат на придбання, переробку та інших витрат. До собівартості не включаються «понаднормативні суми відходів матеріалів, оплата праці або інші виробничі витрати; витрати на зберігання, крім тих витрат, які зумовлені виробничим процесом і є необхідними для наступного етапу виробництва; адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення у теперішній стан; витрати на продаж» [17].

Запаси, у контексті національних та міжнародних стандартів, передбачають оцінку їхньої вартості у двох випадках: коли вони вичерпані чи спожиті, і на дату балансу (рис. 1.5).

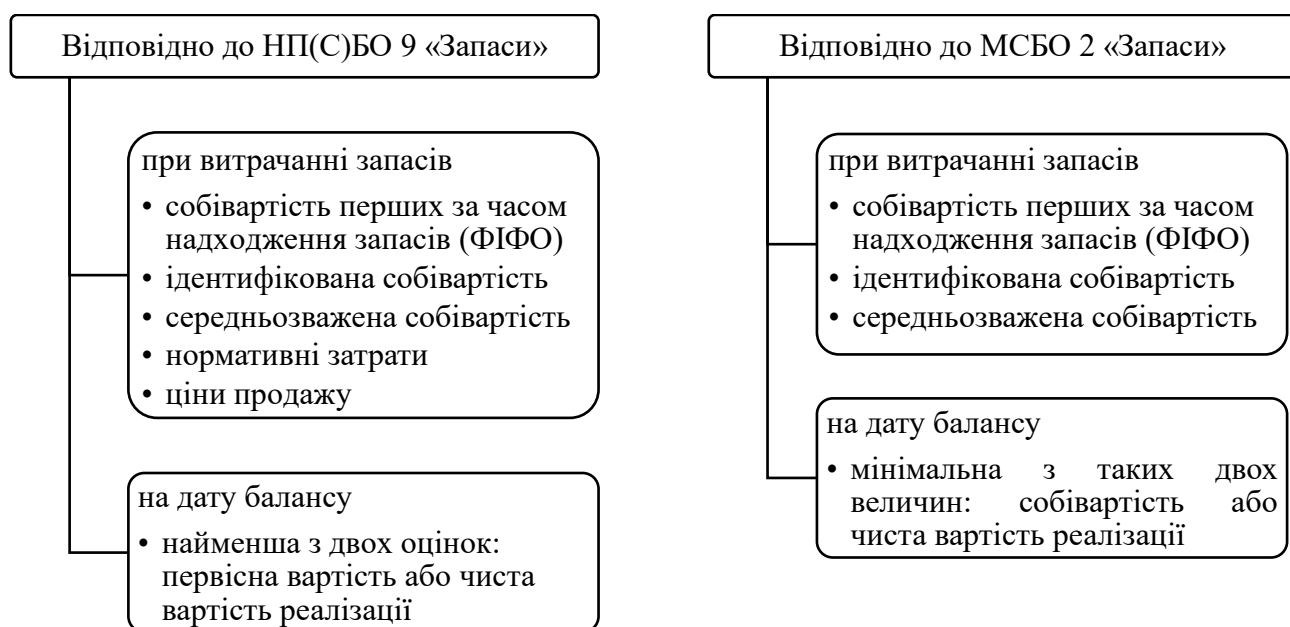

Рисунок 1.5 Порівняльна характеристика методів оцінки запасів при їх вибутті та на звітну дату відповідно до національних та міжнародних стандартів

Джерело: [1; 17].

Як бачимо, при вибутті (витрачанні) виробничих запасів згідно НП(С)БО 9 «Запаси» визначено п'ять методів оцінки, тоді як у МСБО 2 «Запаси» – лише три. Враховуючи той факт, що облікова політика передбачає вибір методів оцінки, вважаємо, що національний стандарт ширше розкриває дану інформацію.

Зауважимо, що в НП(С)БО 9 «Запаси» виділено поняття малоцінні та швидкозношувані предмети як особливий різновид запасів та регламентовано питання класифікації запасів.

Також у національному положенні, на відміну від МСБО 2 «Запаси» встановлено спеціальні правила оцінки виробничих запасів (рис. 1.6).

Оскільки, у розглянутих стандартах бухгалтерського обліку виявлено безліч розбіжностей, важливо розглянути та узгодити підходи до розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності для забезпечення її єдності та послідовності.

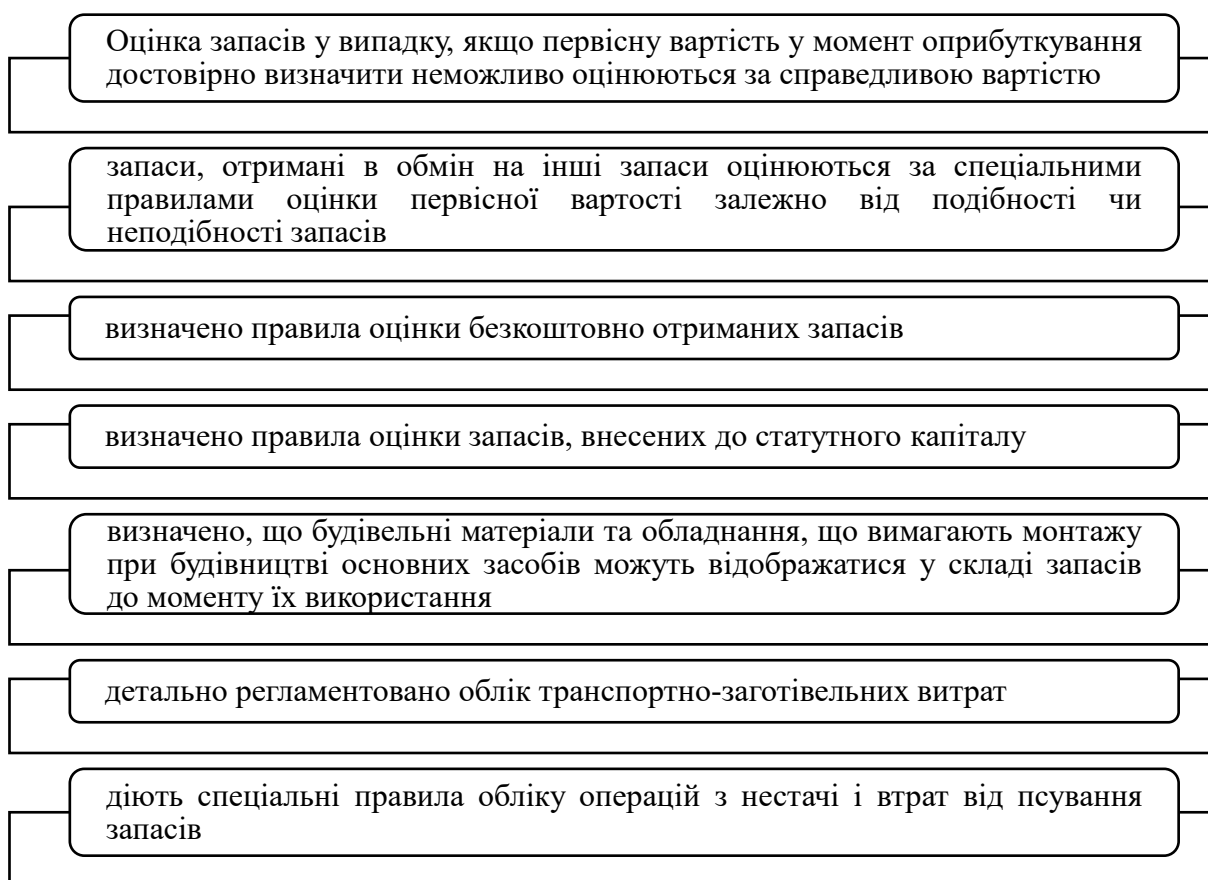

Рисунок 1.6 Спеціальні правила оцінки виробничих запасів
за НП(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: [1].

Розкриття інформації про виробничі запаси у фінансовій звітності відповідно НП(С)БО 9 «Запаси» та МСБО 2 «Запаси» узагальнено на рисунку 1.7.

Отже, нами визначено значні відмінності між цими стандартами, зокрема у складі витрат, які включаються до їх собівартості та у складі самих запасів.

Методи оцінки запасів; балансова (облікова) вартість запасів у розрізі окремих класифікаційних груп; балансова (облікова) вартість запасів, відображених за чистою вартістю реалізації

НП(С)БО 9 «Запаси»:

- балансова (облікова) вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу;
- сума збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів.

МСБО 2 «Запаси»:

- сума будь-якого сторнування будь-якого часткового списання, яка визначається як дохід певного періоду;
- обставини або події, що спричинили сторнування списання запасів;
- балансова вартість запасів, переданих під заставу для гарантії зобов'язань.

Рисунок 1.7 Підходи до розкриття інформації про виробничі запаси у фінансовій звітності

Джерело: [1; 17].

Регулювання організації обліку виробничих запасів на рівні будівельного підприємства може відбуватись на основі таких внутрішніх документів (рис. 1.8).

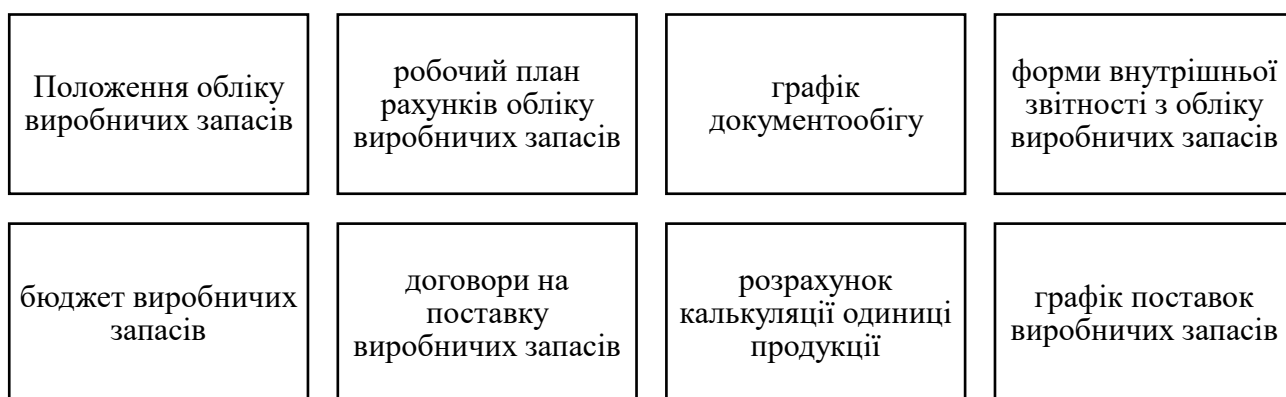

Рисунок 1.8 Регулювання організації обліку виробничих запасів на рівні будівельного підприємства

Джерело: [24].

Основою бухгалтерського обліку є первинні документи, які достовірно відображають здійснені господарські операції, в тому числі з виробничими запасами. Як було зазначено вище, основою для їх складання є Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку. При цьому

донедавна існували нормативні акти, які встановлювали типові форми з обліку запасів – наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 № 193 «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» [25]. Цей наказ втратив чинність, але може надалі використовуватись або бути взятим підприємствами за основу. Характеристика первинних документів з наказу наведена в додатку Б.

Документальне забезпечення регулювання організації обліку виробничих запасів на рівні підприємства виконує також контрольні функції, забезпечуючи керівництво та бухгалтерський апарат оперативною інформацією, даючи змогу коригувати поставки виробничих запасів.

Отже, на будівельних підприємствах облікова служба дотримується основних нормативно-правових документів, зокрема, й тих, що стосуються організації обліку і контролю виробничих запасів.

1.3. Оцінка наукових проблем організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств

Організація бухгалтерського обліку є визначальним моментом побудови бухгалтерського обліку та контролю від якого безпосередньо залежить їх ефективність та включає:

- нормативне забезпечення;
- документування;
- внутрішні регламенти;
- суб'єкти здійснення та їх права і обов'язки та ін.

Проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств є актуальними та потребують уваги з боку науковців через їх складність та необхідність вирішення нагальних питань.

Значну кількість наукових статей присвячено питанням теорії, методики та організації обліку і контролю виробничих запасів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Актуальні питання теорії, методики та організації обліку і контролю виробничих запасів

Актуальні питання досліджень	Гавриличенко Є.В. [2]														
	Гамова О.В., Феофанов Л.К., Ракітянська Ю.В. [26]	Гончарук С.М., Бойко О.О. [3]	Коваленко І.М., Лактіонова Н.С. [27]	Максименко І.Я., Іванченко А.Г. [4]	Малофій І.І. [28]	Мошковська О.А., Лахно К.О. [5]	Подмешальська Ю.В., Бабак С.С. [24]	Польова Т.В., Охрей Т.С. [29]	Радіонова Н.Й., Тищенко С.В. [7]	Слесар Т.М., Мошкун К.В. [30]	Степаненко О.І. [9]	Тесак О.В. [10]	Хмелюк А.В., Черненко П.В. [31]	Шевченко Л.Я., Мулява В.Р. [32]	Шендригоренко М.Т. [33]
Галузеві аспекти обліку і контролю виробничих запасів	+			+	+	+		+				+	+		
Документування операцій з виробничими запасами	+				+		+	+			+		+	+	+
Нормативно-правові аспекти обліку виробничих запасів		+	+						+	+			+	+	+
Методика обліку і контролю виробничих запасів	+	+		+		+			+		+	+	+	+	+
Облікова політика виробничих запасів					+					+		+	+	+	+
Організаційні питання обліку та контролю виробничих запасів	+		+	+	+	+	+			+			+	+	+
Теоретичні аспекти щодо управління виробничими запасами		+		+			+	+		+					

Джерело: систематизовано автором.

На основі наукових праць вітчизняних вчених, на рисунку 1.9 визначимо основні проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів на будівельних підприємствах.

Пропозиції науковців щодо вирішення зазначених проблем систематизовано у додатку В.

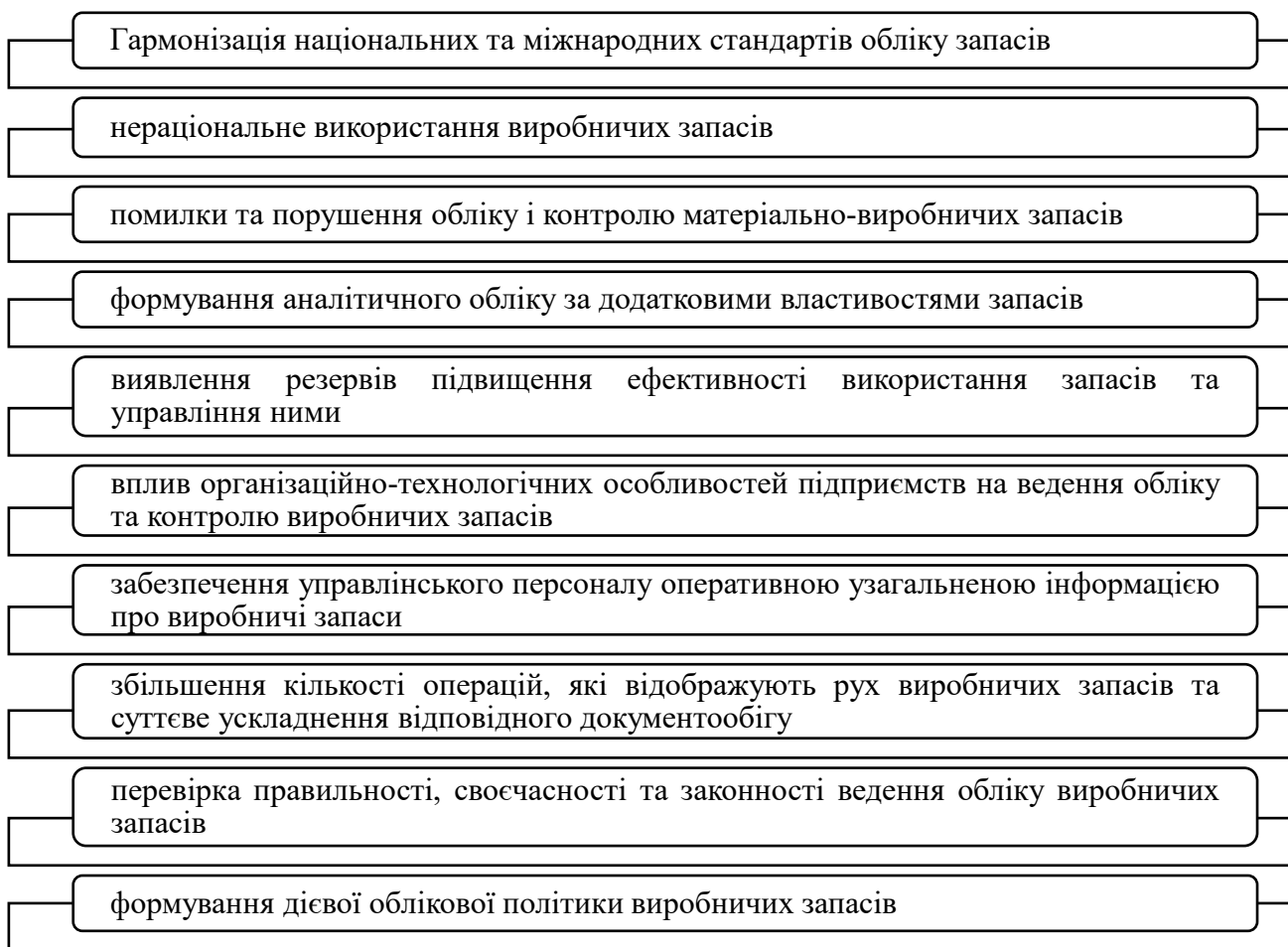

Рисунок 1.9 Проблеми організації обліку і контролю виробничих запасів на будівельних підприємствах

Джерело: узагальнено автором.

В частині вдосконалення організації обліку виробничих запасів на складах та методики проведення аудиту їх оцінки, Гамова О.В., Феофанова Л.К. та Ракитянська Ю.В. пропонують використовувати розроблені ними документи (рис. 1.10).

На нашу думку, використання будівельними підприємствами даних документів, допоможе систематизувати та контролювати рух запасів на складі, забезпечуючи точність та ефективність обліку.

Гавриличенко Є.В. узагальнює можливі помилки та порушення обліку і контролю матеріально-виробничих запасів та для їх уникнення пропонує особливу увагу приділити ризик-орієнтованому підходу до внутрішнього аудиту,

що «дозволяє на основі детального і повного розуміння ризикових областей виявляти і своєчасно адресувати проблеми, що виникають, а також нівелювати існуючі ризики до прийняттого рівня» [2].

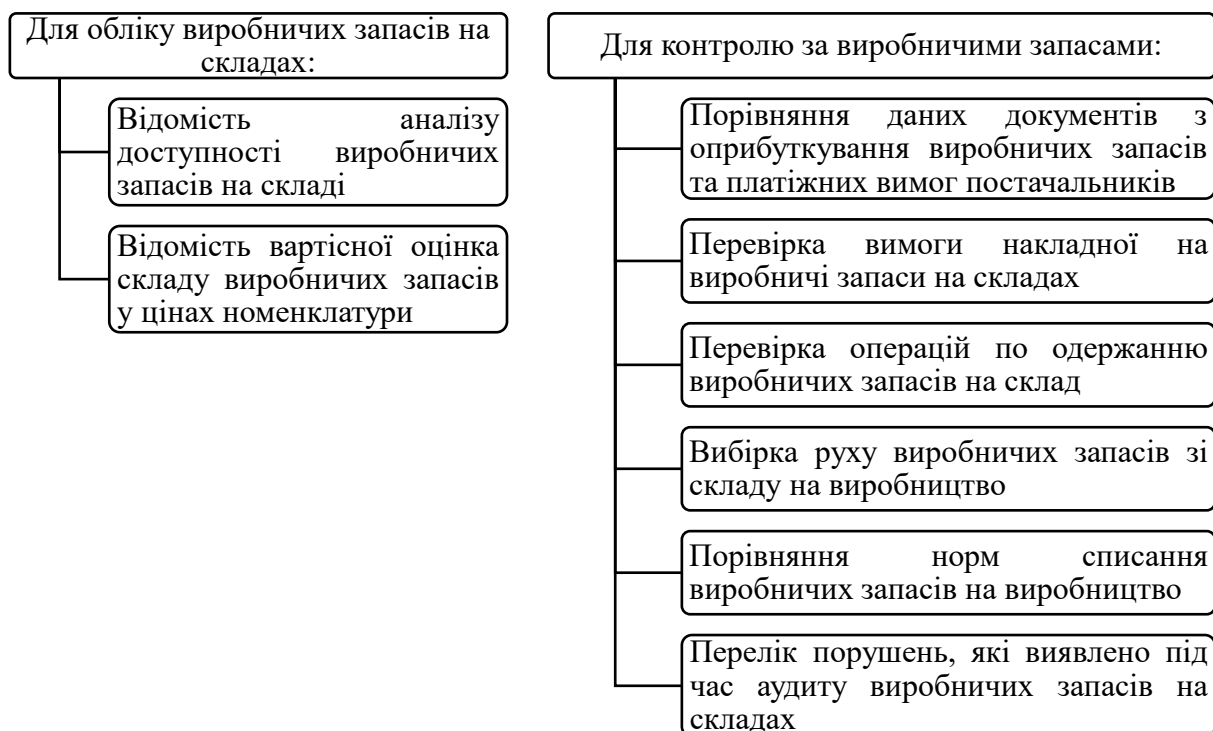

Рисунок 1.10 Документи для організації обліку і контролю виробничих запасів на складах

Джерело: [26].

Раціональне використання виробничих запасів на будівельних підприємствах можливе завдяки «правильній організації зберігання і використання виробничих запасів. Їх раціональне використання призводить до зниження собівартості виготовленої продукції, а отже, і ціни, що вплине на збільшення прибутку підприємства» [4].

Вважаємо, що раціонального використання виробничих запасів на будівельних підприємствах можливо досягнути завдяки правильному плануванню будівництва та використанні сучасних систем управління запасами.

Погоджуємось з пропозиціями Мошковської О.А. та Лахно К.О. [5] щодо проведення оцінки виробничих запасів при відпуску їх у виробництво за методом нормативних затрат та розширення робочого Плану рахунків з виокремленням

субрахунків до рахунка 29 «Заготівля і придбання виробничих запасів», що забезпечить належний контроль за формуванням собівартості.

Для забезпечення управлінського персоналу оперативною узагальненою інформацією про виробничі запаси Подмешальська Ю.В. і Бабак С.С. розробили форми внутрішніх документів (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3. – Документальне забезпечення обліку і контролю виробничих запасів для отримання оперативної інформації

Документ	Призначення
Відомість надходження виробничих запасів від постачальників	«узагальнює інформацію бухгалтерського обліку та виділяє витрати, які понесені під час придбання виробничих запасів, надає управлінському персоналу статистичні дані для проведення аналітичних процедур при прийнятті управлінських рішень» [6].
Довідка про фактичні поставки виробничих запасів на певну дату	«узагальнює інформацію про надходження виробничих запасів по строкам поставки, по кількісним і якісним показникам виробничих запасів» [6].
Оперограма процедур прийому виробничих запасів на склад	«визначає послідовність процедур, які необхідно здійснити у процесі отримання виробничих запасів від постачальників, виконавців цих процедур» [6].
Відомість узагальнення інформації про рух виробничих запасів за даними бухгалтерського обліку (у кількісному вимірі)	«для узагальнення інформації та контролю за рухом виробничих запасів» [6].
Програма аудиту бухгалтерського обліку виробничих запасів для прийняття управлінських рішень та форми робочих документів до неї	«увага приділена саме перевірці інформації бухгалтерського обліку виробничих запасів, яка необхідна управлінському персоналу для прийняття управлінських рішень» [6].

Джерело: [6].

На нашу думку, використання запропонованих форм внутрішніх документів полегшать процес організації документообігу на будівельних підприємствах та контроль за рухом виробничих запасів.

Через збільшення кількості операцій, які відображують рух виробничих запасів на будівельних підприємствах, чим суттєво ускладнюють відповідний документообіг, Польова Т.В. та Охрей Т.С. розробили «ланцюг руху виробничих запасів для своєчасного відображення операцій в системі облікових об'єктів для забезпечення своєчасного охоплення усіх господарських процесів та операцій щодо руху й зберігання виробничих запасів» [29].

В цілях правильності, своєчасності та законності ведення обліку виробничих запасів, Радіонова Н.Й. і Тищенко С.В. пропонують використовувати складений ними «план та програму аудиту виробничих запасів, що сприятимуть оптимізації методики проведення аудиту, оскільки дозволять найбільш точно та у встановлені терміни провести необхідні аудиторські процедури та надати обґрунтований звіт аудитора» [7].

Погоджуємось із думкою Степаненко О.І., який вважає, що в умовах електронного документообігу виникає «потреба інакше висвітлювати, ілюструвати облікову інформацію в бухгалтерських документах, здійснювати їх розроблення та практичну апробацію, розглядати нові підходи до їх побудови, групування реквізитів, відображення сутності операцій, створення передумов для захисту комерційної інформації» [9].

Для процесу документування виробничих запасів автором розроблено і запропоновано використовувати форми уніфікованих та внутрішніх документів (рис. 1.11).

Уніфікований документ – Накладна на оприбуткування виробничих запасів

- для документування матеріальних цінностей, які надходять на підприємство з різних джерел (придбані за грошові кошти від постачальників чи підзвітних осіб, виготовлені власними силами, отримані як внесок до статутного капіталу, отримані безкоштовно, отримані в обмін на подібні (неподібні) активи) та облік яких ведеться на рахунку 20 «Виробничі запаси» (у розрізі відповідних субрахунків).

внутрішній документ – форма Видаткової накладної на відпуск виробничих запасів

- формує інформацію про собівартість витрачених запасів та вказує цілі, для яких вони використовуються (чи вибувають). Документ має спрощену форму та доповнений новими реквізитами, які є важливими для формування облікової інформації про використання матеріальних цінностей.

Звіт про рух виробничих запасів на складі та додаток до нього

- для зведення даних про надходження та витрачання матеріальних цінностей, складаються на основі накладних та водночас накопичують інформацію як синтетичного, так і аналітичного обліку.

Рисунок 1.11 Форми документів щодо наявності і руху матеріальних цінностей на складі

Джерело: [9].

На основі запропонованих документів та звіту, запропонована організація документообігу з наявності та руху виробничих запасів, що, на нашу думку, свідчить про скорочення кількості документів та використання більш універсальних.

Важливу роль у формуванні облікової політики, в частині виробничих запасів, відіграють заходи контролю за їх наявністю і використанням, вважає Тесак О.В., зокрема, «забезпечення строгого порядку прийому, зберігання й витрати сировини й матеріалів; впровадженню ефективних форм попереднього й поточного контролю за дотриманням кожним працівником, бригадою тощо установлених норм витрат сировини й матеріалів, інших ресурсів, а також за виконанням заходів щодо їхньої економії» [10].

У даному питанні, погоджуємось з думкою Шендригоренко М.Т., яка для формування дієвого порядку обліку, аудиту та оподаткування виробничих запасів пропонує «за результатом перевірки змісту наказу про облікову політику внутрішньому аудитору складати анкету оцінки елементів облікової політики підприємства» [33].

Загалом, надавши оцінку науковим проблемам організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств, вдалося окреслити завдання для подальшого дослідження, адже їх вирішення вимагає впровадження нових підходів.

Висновки до розділу 1

Дослідивши теоретичні основи організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств, можна зробити такі висновки:

1. Вивчення змісту наукових джерел дало можливість систематизувати визначення сутності виробничих запасів та їх значення для будівельних підприємств, як стратегічного резерву, що сприяє стійкості та ефективності в умовах конкурентного ринку.

2. Запропоновано обґрунтовану класифікацію виробничих запасів на будівельних підприємствах для обліково-контрольного процесу, яка допоможе точніше визначати облікові категорії, стандартизувати процеси та забезпечувати ефективний контроль на будівельних підприємствах.

3. Виявлено відмінності між національним та міжнародним стандартами з обліку запасів, зокрема у складі витрат, які включаються до їх собівартості та у складі самих запасів. Встановлено, що у НП(С)БО 9 «Запаси» встановлено спеціальні правила оцінки виробничих запасів та ширше розкрито інформацію щодо вибору методів.

4. Критичний аналіз наукових проблем організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств дозволив встановити нагальні проблеми, а саме, необхідність мінімізації запасів на складах та формування облікової політики щодо них.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Статистична оцінка діяльності будівельних підприємств України

Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей економіки і включає в себе широкий спектр діяльності, пов'язаний з проектуванням, будівництвом, реконструкцією та обслуговуванням будівель та інфраструктурних об'єктів. Військова агресія РФ проти України здійснила значний вплив не лише на обсяги будівництва, а й на його пріоритети.

«Загальна площа прийнятого в експлуатацію житла у 2022 році скоротилася на 37,8% – до 7,1 млн. кв. м. У свою чергу, площа прийнятих нежитлових приміщень минулого року знизилася на 49,6% – до 2,5 млн. кв. м» [37].

«У 2022 р. частка нового будівництва до загального обсягу виконаних будівельних робіт становила 37%, ремонту – 38,6%, реконструкції та технічного переоснащення – 24,5%» [37].

Здійснимо аналіз статистичних даних щодо обсягу виробленої будівельної продукції за видами, акцентуючи увагу на будівництві житлових та нежитлових будівель у 2015-2022 роках (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1. – Обсяг виробленої будівельної продукції за видами у 2015-2022 роках, млн грн

Роки	Будівництво, усього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			Житлові	Нежитлові	
1	2	3	4	5	6
2015	57515,0	28907,5	13908,8	14998,7	28607,5
2016	73726,9	38106,4	18012,8	20093,6	35620,5
2017	105682,8	52809,6	23730,0	29079,6	52873,2
2018	141213,1	66791,6	29344,8	37446,8	74421,5
2019	181697,9	83589,3	33208,8	50380,5	98108,6
2020	202080,8	80625,6	29083,6	51542,0	121455,2

Продовження таблиця 2.1

1	2	3	4	5	6
2021	258073,6	102894,3	39147,9	63746,4	155179,3
2022	114943,8	50172,5	20072,2	30100,3	64771,3

Примітка. Без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії

Джерело: розраховано за даними [40].

Як свідчать дані таблиці 2.1, обсяги нежитлового будівництва протягом досліджуваного періоду перевищують обсяги житлового будівництва (рис. 2.1).

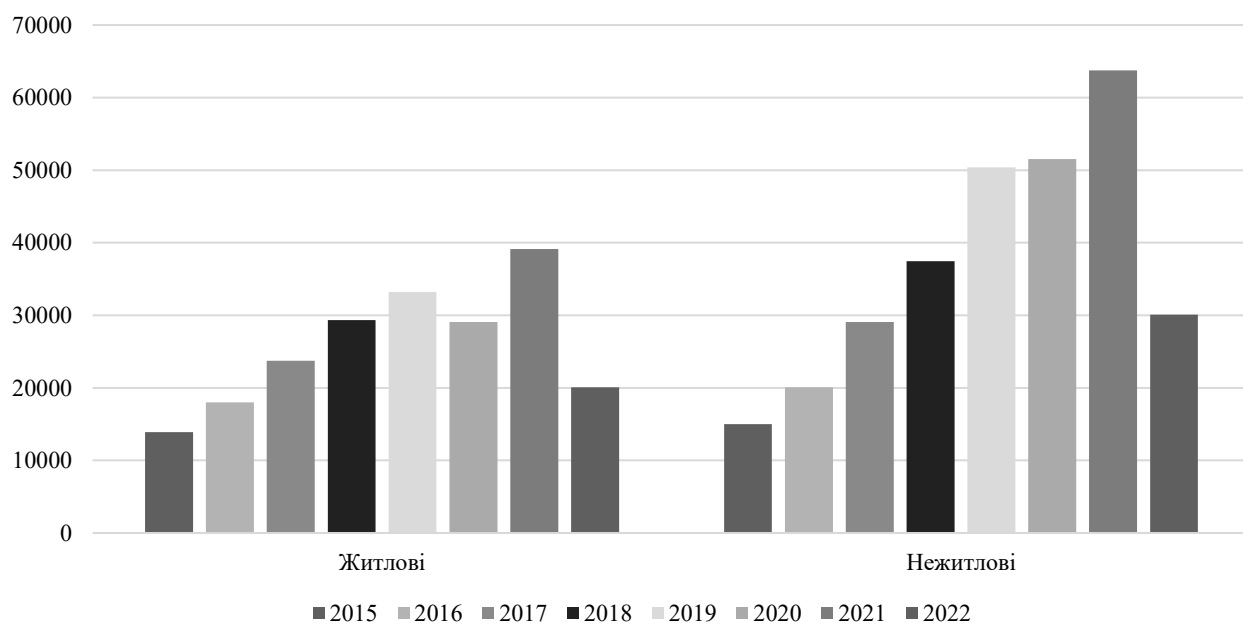

Рисунок 2.1 Динаміка будівництва житлових та нежитлових будівель у 2015-2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.1.

Якщо у 2021 році обсяги будівництва житлових та нежитлових будівель мали тенденцію до зростання, то у 2022 р. відносно 2021 р. мають тенденцію до зменшення:

- на 24598,5 млн грн або 62,83 % – будівництва житлових будівель;
- на 10028,1 млн грн або 49,96 % – будівництва нежитлових будівель.

Якщо ж вивчати структуру виконаних робіт з будівництва житлових та нежитлових будівель, то їх частка у загальній сумі є значною. Частка будівництва

житлових та нежитлових будівель в загальному обсязі будівництва в Україні представлена в таблиці 2.2.

Як видно з даних таблиці 2.2, частка будівництва житлових та нежитлових будівель в загальному обсязі будівництва в Україні у січні-червні 2023 року така ж, як і в 2022 році.

Таблиця 2.2. – Частка будівництва житлових та нежитлових будівель в загальному обсязі будівництва в Україні

Показник	Вироблено будівельної продукції			
	у 2022 році		у січні-червні 2023 року	
	млн грн	у % до загального обсягу	млн грн	у % до загального обсягу
Будівництво	114943,8	100	53191,7	100
Житлові будівлі	20072,2	17,5	8922,0	16,8
Нежитлові будівлі	30100,3	26,2	13678,5	25,7

Джерело: [41].

Проаналізуємо загальні площі житлових та нежитлових будівель на початок будівництва за видами у 2020-2023 рр. (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3. – Загальна площа житлових та нежитлових будівель на початок будівництва за видами у 2020-2023 рр., тис кв. м

Будівлі	2020	2021	2022	січень-червень 2023
1	2	3	4	5
Житлові:	7514310	12714908	6668984	2217502
- будинки одноквартирні	384138	356542	130065	к/с
- будинки з двома та більше квартирами	7120737	12340397	6528517	2154240
- гуртожитки	9435	17969	10402	к/с
Нежитлові:	3791885	6241656	2538074	1137312
- готелі, ресторани та подібні будівлі	333412	793509	197567	87573
- офісні будівлі	262137	437986	231316	58932
- будівлі торговельні	1165037	1702427	860963	310572
- будівлі транспорту та засобів зв'язку	76088	158765	47996	19013
- будівлі промислові та склади	946290	1714314	843723	441002

Продовження таблиця 2.3

1	2	3	4	5
- будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення	284702	449180	111392	36506
- будівлі нежитлові інші	724219	985475	245117	183714

Примітки:

1. Без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії;

2. к – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Джерело: [42; 43].

Як свідчать дані таблиці 2.3, у 2022 р. загальна площа будівель, на будівництво яких отримано дозвіл, складала:

– житлових будівель – 6668984 тис кв. м, що на 48 % менше, ніж у 2021 році;

– нежитлових будівель – 2538074 тис кв. м, що на 59 % менше, ніж у 2021 році.

Отже, площі житлового та нежитлового будівництва у 2022 році, а саме в період військового стану в Україні, суттєво зменшились відносно 2021 року (рис. 2.2 та 2.3).

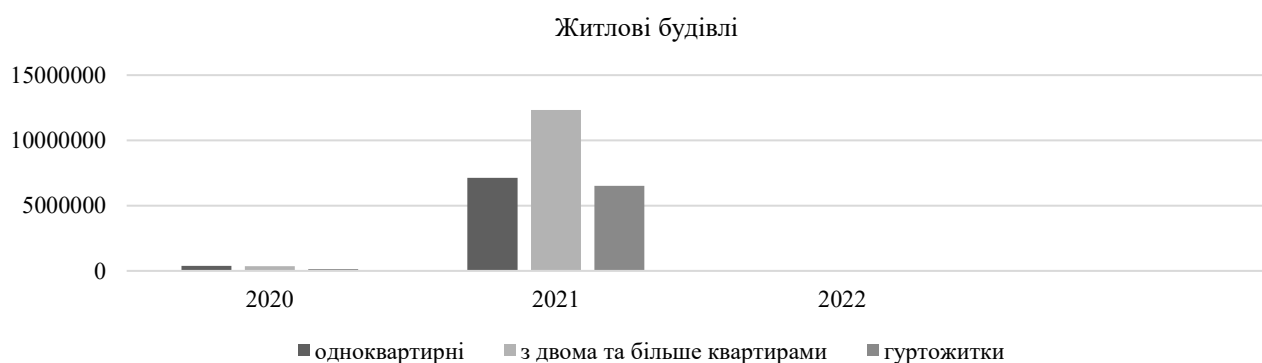

Рисунок 2.2 Динаміка площі житлового будівництва у 2020-2022 рр., тис кв. м

Джерело: Джерело: побудовано за даними таблиці 2.3.

Рисунок 2.3 Динаміка площ нежитлового будівництва у 2020-2022 рр., тис кв. м

Джерело: Джерело: побудовано за даними таблиці 2.3.

У 2022 році площі одноквартирних будинків зменшилась на 226477 тис кв. м, що на 63,52 % менше, ніж у 2021 році, площі будинків з двома та більше квартирами – на 47% та гуртожитків – на 42,11 %.

Що стосується площ під будівництво нежитлових будівель, то у 2022 році відносно 2021 року вони суттєво зменшились:

- під будівництво готелів, ресторанів та подібних будівель – на 595942 тис кв. м або 75,1 %;
- під будівництво офісних будівель – на 206670 тис кв. м або 47,19 %;
- торговельні – на 841464 тис кв. м або 49,43 %;
- під будівлі транспорту та засобів зв'язку – на 110769 тис кв. м або 69,77 %.
- під промислові будівлі та склади – на 870591 тис кв. м або 50,78 %;
- під будівництво споруд для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення – на 337788 тис кв. м або 75,2 %;
- інших нежитлових будівель – на 740358 тис кв. м або 75,13 %.

Отже, найбільшу частку площ нежитлових будівель втратили на будівництво готелів і ресторанів, а також будівель для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення.

Станом на 1 листопада 2022 р. в Україні налічується 659755 підприємств, з них, 27319 – будівельні. Проаналізуємо кількість активних будівельних підприємств в Україні та Волинській області за останні 3 роки (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4. – Кількість будівельних підприємств в Україні та Волинській області у 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення даних 2022 / 2020, %
	2020	2021	2022	
Україна				
Кількість підприємств - усього	699803	698771	659755	-5,72
<i>у тому числі</i>				
- будівельних	32688	15701	27319	-16,42
Питома вага будівельних підприємств у загальній кількості підприємств України, %	4,67	2,25	4,14	-11,35
Волинська область				
Кількість підприємств - усього	15442	32610	15413	-0,19
<i>у тому числі</i>				
- будівельних	468	471	418	-10,68
Питома вага будівельних підприємств у загальній кількості підприємств Волинської області, %	3,03	1,44	2,71	-10,56
Питома вага підприємств Волинської області у загальній кількості підприємств в Україні, %	2,21	4,67	2,34	5,88

Джерело: [44].

Прослідкуємо динаміку кількості будівельних підприємств в Україні та Волинській області у 2020-2022 рр. на рисунку 2.4.

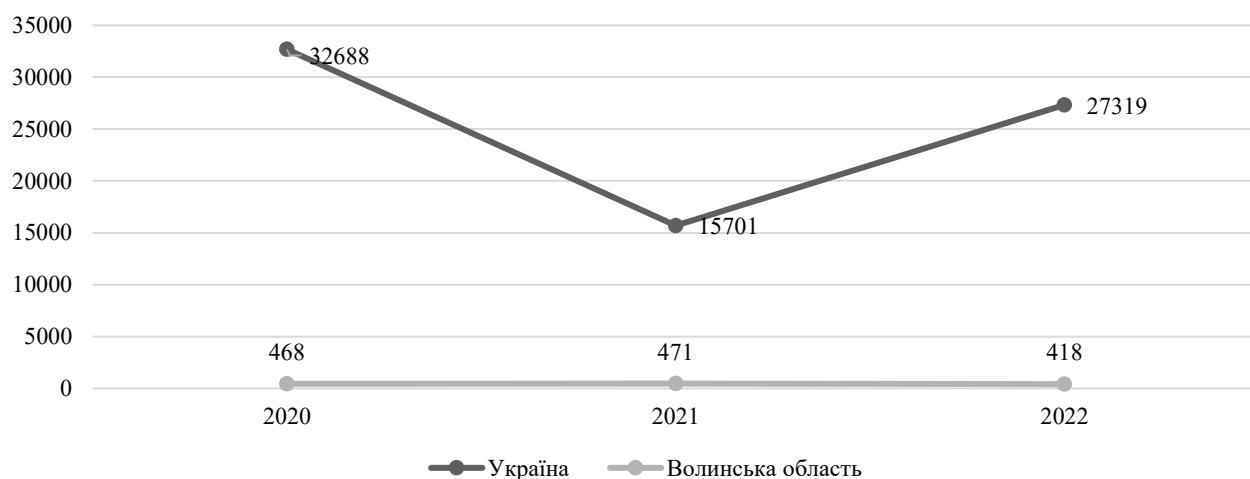

Рисунок 2.4 Динаміка кількості будівельних підприємств в Україні та Волинській області у 2020-2022 рр.

Джерело: Джерело: побудовано за даними таблиці 2.4.

За проведеним аналізом, можна зробити наступні висновки:

- загальна кількість підприємств в Україні за період 2020-2023 рр. зменшилась на 5,72 %, у тому числі будівельних підприємств на 16,42 %;
- питома вага будівельних підприємств в Україні у 2022 р. склала 4,14 %;
- загальна кількість підприємств Волинської області за період 2020-2022 рр. зменшилась на 0,19 %;
- питома вага підприємств Волинської області у загальній кількості підприємств в Україні у 2022 р. становила 2,34 % і за період 2020-2022 рр. зросла на 5,88 %;
- кількість будівельних підприємств за досліджуваний період зменшилась на 10,68 %;
- питома вага будівельних підприємств у загальній кількості підприємств Волинської області зменшилась на 10,56 %.

В таблиці 2.5 проаналізуємо фінансові результати будівельних підприємств в Україні за період 2020-2022 рр.

Таблиця 2.5. – Фінансові результати до оподаткування будівельних підприємств в Україні за період 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Відхилення даних 2022 / 2020, %
	2020	2021	2022	
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн. грн	-2047,8	8370,6	-17488,3	-
Фінансовий результат діяльності будівельних підприємств, які одержали прибуток, млн. грн	16418,9	17691,5	11346,3	-30,89
Питома вага підприємств, які одержали прибуток у загальній кількості підприємств, %	70,9	71,0	62,3	-12,13
Фінансовий результат діяльності будівельних підприємств, які одержали збиток, млн. грн.	18466,7	9320,9	28834,6	56,14
Питома вага підприємств, які одержали збиток у загальній кількості підприємств, %	29,1	29,0	37,7	29,55

Джерело: [45].

За досліджуваний період 2020-2022 рр. виявлено тенденцію щодо погіршення фінансового результату діяльності будівельних підприємств до оподаткування. Від'ємне сальдо 2020 р. трансформувалось у позитивне сальдо 2021 р., проте у 2022 р. знову стало від'ємним. Питома вага підприємств, які одержали прибуток у загальній кількості будівельних підприємств зменшилась в Україні на 12,13 %. Питома вага підприємств, які одержали збиток у загальній кількості будівельних підприємств зросла на 29,55 %.

Загалом, можемо зробити висновок, що в період 2020-2022 рр. спостерігається динаміка скорочення кількості будівельних підприємств на 16,42 %, а також тенденція щодо зменшення обсягів будівництва житлових будівель на 48 % менше, ніж у 2021 році та нежитлових – на 59 %. Виявлено негативну тенденцію щодо погіршення фінансового результату діяльності будівельних підприємств до оподаткування, що спричинено повномасштабним вторгненням російських військ рф в Україну.

2.2. Організація обліку виробничих запасів будівельних підприємств

Дослідження практичних аспектів організації обліку запасів будівельних підприємств проведемо на прикладі приватного підприємства «ФОРЕСТ-Україна», основним КВЕД якого є 41.20 «Будівництво житлових і нежитлових будівель».

Варто відзначити в цілому належну організацію бухгалтерського обліку на підприємстві із затвердженням необхідних внутрішніх положень станом на 2023 рік:

- Положення про бухгалтерію, затвержене наказом від 01.10.2018 р. № 14 (додаток Д);
- наказ «Про облікову політику підприємства» від 04.01.2021 року №1-ОД (додаток Е);
- посадова інструкція бухгалтера (додаток Є) тощо.

Загальна оцінка організації бухгалтерського обліку на ПП «ФОРЕСТ-Україна», наведена на рисунку 2.5.

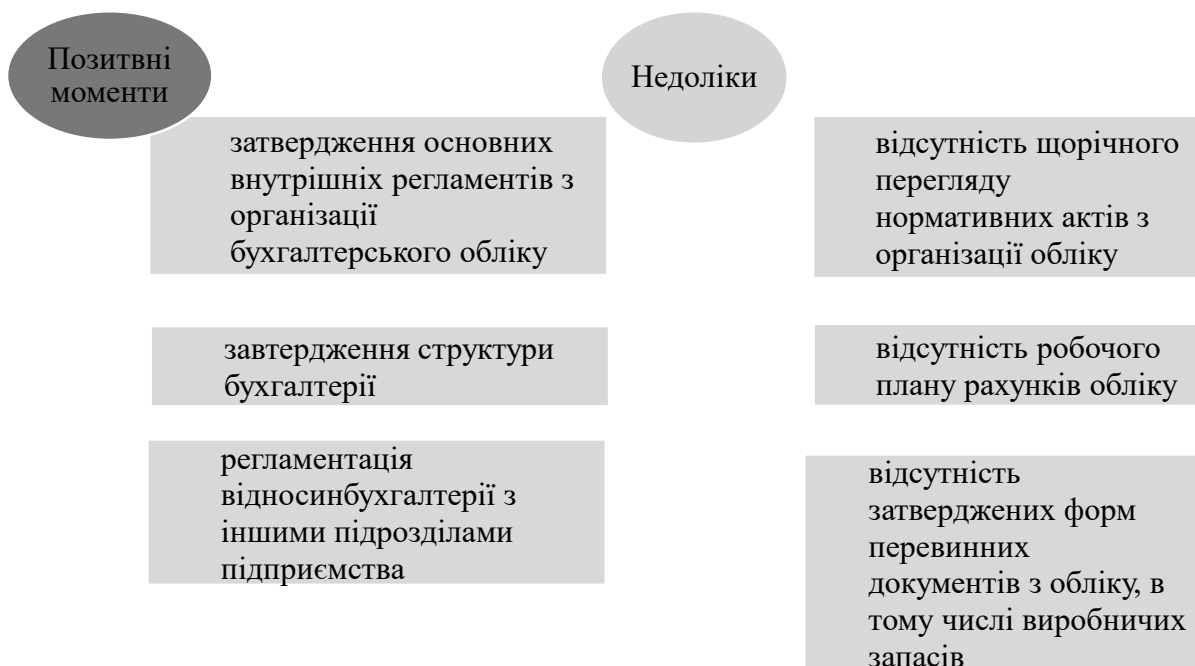

Рисунок 2.5 Загальна оцінка організації бухгалтерського обліку на ПП «ФОРЕСТ-Україна»

Джерело: власна розробка автора.

Варто акцентувати увагу на недоліку, який притаманний багатьом будівельним підприємствам – відсутність затверджених форм первинних документів для обліку операцій з запасами. Ця проблема загострилася у зв'язку із відміною наказу Міністерства статистики України від 21.06.1996 № 193 «Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів» [25]. За таких умов значно зростає можливість визнання податковими органами безтоварних операцій, а угод нікчемними, посилаючись на п. 44.1 статті 44 ПКУ відповідно до якої «для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів» [15].

«Бухгалтерія є самостійним структурним підрозділом підприємства та підпорядковується директору підприємства» [49]. За типом бухгалтерія підприємства (рис. 2.6) є централізованою та підпорядковується головному бухгалтеру.

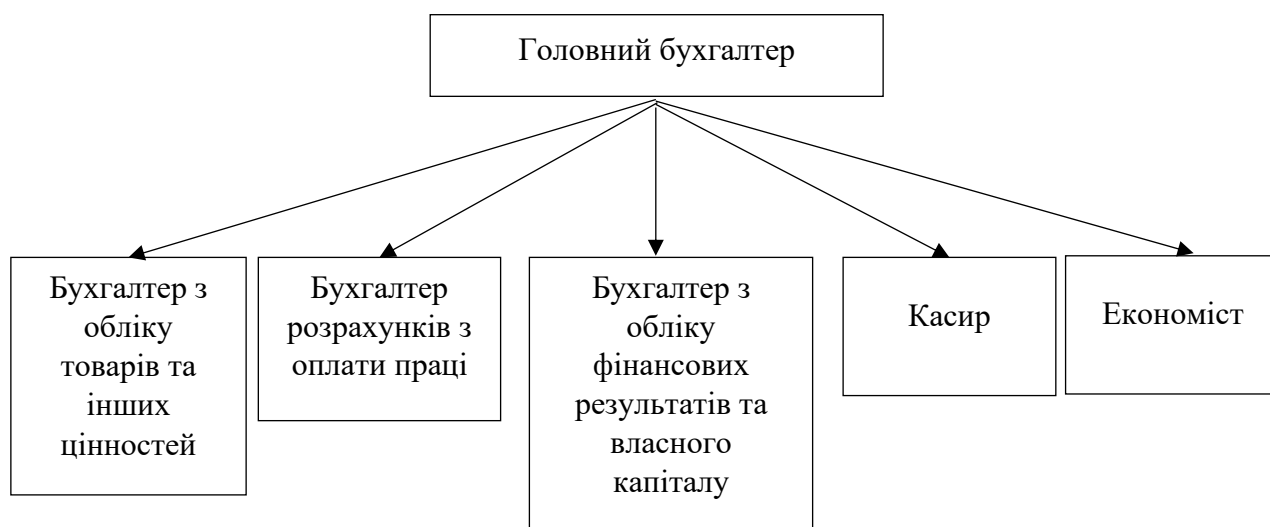

Рисунок 2.6 Структура бухгалтерії ПП «ФОРЕСТ-Україна»

Джерело: власна розробка автора.

Завдання, обов'язки, права, відповідальність, кваліфікаційні вимоги, порядок оцінки праці працівника та взаємовідносини за посадою наведені у посадовій інструкції бухгалтера. Недоліком є те, що відсутні посадові інструкції

по різним посадам бухгалтерів, а зазначена вище є узагальненою та знеособленою.

Щодо операцій з виробничими запасами бухгалтерії має функціональний зв'язок з наступними підрозділами підприємства:

– з виробничим департаментом – одержує первинні документи та матеріальні звіти про використання виробничих запасів у виробництві (будівництві); різного роду нормативи та кошториси; надає: відомості про фактичну витрату матеріалів на одинцю продукції;

– фінансово-економічним відділом – надає звіти про фактичну собівартість виготовленої продукції;

– господарським відділом – одержує накладні на отримання МШП та запасів.

Основою організації бухгалтерського обліку є наказ про затвердження облікової політики підприємства, який визначає методи бухгалтерського обліку. В таблиці 2.6 наведемо оцінку положень облікової політики підприємства, які стосуються запасів підприємства.

Таблиця 2.6. – Оцінка положень облікової політики ПП «ФОРЕСТ-Україна» в частині обліку запасів

Складова облікової політики	Зміст
Концептуальна основа	НП(С)БО
Критерії суттєвості	Для операцій, пов'язаних із рухом активів – в розмірі 3% чистого прибутку (збитку) підприємства за попередній звітний період. Статей Балансу (Звіту про фінансовий стан) – 5% підсумку Балансу
Одиниця бухгалтерського обліку запасів	Найменування запасів
Метод обліку ТЗВ	На окремих субрахунках бухгалтерського обліку запасів, наприклад, 2011 «Транспортно-заготівельні витрати на сировину і матеріали»
Метод оцінки вибуття запасів	За середньозваженою собівартістю – при вибутті виробничих запасів. За методом ФІФО – за іншими запасами

Джерело: власна розробка автора.

На нашу думку, крім наведених в таблиці 2.6 варто в наказі про облікову політику перебачити ще:

- періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- періодичність та об'єкти проведення інвентаризації;
- зазначити, що операційний цикл в будівельних підприємствах може становити більше 12 місяців.

Документальне оформлення, відображення на рахунках та в регістрах бухгалтерського обліку варто розглядати в контексті руху виробничих запасів на різних етапах, які наведені на рисунку 2.7.

Рисунок 2.7 Рух виробничих запасів на будівельному підприємстві

Джерело: власна розробка автора.

Для первинного забезпечення руху виробничих запасів ПП «ФОРЕСТ-Україна» використовує наступні документи:

- видаткова накладна постачальника – оприбуткування запасів при придбанні;
- акт про приймання матеріалів – у випадку розбіжностей при оприбуткуванні запасів від постачальника;
- лімітно-забірна картка – для відпуску у будівництво;
- накладна вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів» - при переміщенні між складами, будівельними майданчика та об'єктами;
- матеріальний звіт – при вибутті запасів з місць зберігання;

– акт списання товарно-матеріальних цінностей – при списанні на виробничі та інші потреби.

При цьому варто відмітити, що використовуються форми, передбачені наказом Міністерства статистики України від 21.06.1996 № 193 (втратив чинність) з незначними змінами.

Для відображення в обліку підприємство використовує рахунки, передбачені Інструкцією 291:

«Рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації про наявність і рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів (у тому числі сировина й матеріали, які є в дорозі та в переробці), будівельних матеріалів, запасних частин, матеріалів сільськогосподарського призначення, палива, тари й тарних матеріалів, відходів основного виробництва.

За дебетом рахунку 20 «Виробничі запаси» відображаються надходження запасів на підприємство, їх дооцінка, за кредитом – витрачання на виробництво (експлуатацію, будівництво), переробку, відпуск (передачу) на сторону, уцінка тощо» [20].

З субрахунків, що передбачені Інструкцією 291 ПП «ФОРЕСТ-Україна» використовує наступні:

- «201 «Сировина й матеріали»;
- 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»;
- 203 «Паливо»;
- 204 «Тара й тарні матеріали»;
- 205 "Будівельні матеріали"
- 206 «Матеріали, передані в переробку»;
- 207 «Запасні частини»;
- 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»;
- 209 «Інші матеріали» тощо» [20].

Типові кореспонденції рахунків, які застосовує підприємство для бухгалтерського обліку операцій із виробничими запасами, наведемо в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. – Типові кореспонденції рахунків з обліку виробничих запасів на будівельних підприємствах

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Придбано сировину у постачальника	201	631
Відображено ТЗВ з придбання сировини	2011	685
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631
Виявлено лишки будівельних матеріалів в результаті інвентаризації	205	719
Відображено нестачу палива	947	203
Оприбутковані канцтовари, придбані підзвітною особою	209	372
Використано запаси для адміністративних потреб	92	209
Списання собівартості реалізованих запасів	943	286
Списано будівельні матеріали на будівництво об'єкта	231	205

Джерело: власна розробка автора.

Заключним етапом відображення запасів в обліку є складання фінансової звітності. Оскільки ПП «ФОРЕСТ-Україна» відноситься до малих підприємств, то відповідно НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» подає Фінансову звітність малого підприємства у складі Балансу (форма 1-м) та Звіту про фінансові результати (форма 2-м).

Інформація про залишки запасів у формі 1-м відображаються у рядку 1100 «Запаси».

Фінансова звітність малого підприємства подається до органів державно статистики через «єдине вікно» до 28 лютого року, наступного за звітним.

2.3. Організація контролю виробничих запасів будівельних підприємств

При дослідженні організації контролю виробничих запасів будівельних підприємств, зокрема на прикладі ПП «ФОРЕСТ-Україна», можна виділити такі його характеристики:

1) бухгалтерський облік сам по собі виконує контрольну функцію, яка при обліку виробничих запасів полягає в перевірці: наявності договорів, первинних

та інших документів з їх надходження на підприємство, повноти та правильності складання первинних документів з використання та інших операцій, роботи складського господарства та ін.

2) відповідно до Положення про бухгалтерію, до її завдань віднесено здійснення контролю за: правильним та своєчасним оформленням прийому та витрат сировини, матеріалів, палива, та інших цінностей, за своєчасним поданням претензій до постачальників; проведенням у встановленому порядку переоцінки товарно-матеріальних цінностей.

3) до внутрішнього контролю на підприємстві відноситься проведення інвентаризації, в тому числі виробничих запасів. Варто відмітити належну організацію інвентаризаційного процесу на підприємстві, в тому числі розпорядчих документів (наприклад, наказ на проведення інвентаризації, інвентаризаційних описів та ін.). Інвентаризація виробничих запасів може на підприємстві здійснюватися при проведенні аудиторської перевірки, перед складанням річної фінансової звітності. Також на практиці інвентаризація запасів може проводитися на вимогу органів Державної податкової служби про проведенні податкових перевірок. Так згідно з підпунктом 20.1.9 пункту 20.1 статті 20 Податкового Кодексу України «контролюючі органи мають право вимагати під час проведення перевірок від платників податків, що перевіряються, проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки з використанням інформації та документів щодо результатів такої інвентаризації за наслідками таких перевірок або під час наступних заходів податкового контролю» [15].

4) відсутність на підприємстві структурних підрозділів або посадових осіб, до повноважень яких відносилось проведення системного внутрішнього контролю, в тому числі виробничих запасів, наприклад, ревізійної комісії, відділу внутрішнього аудиту чи ревізійного відділу, внутрішнього аудитора чи ревізора.

5) зовнішній контроль здійснюється через проведення незалежного аудиту (проводився у червні-липні 2023 року), перевірки Державної аудиторської служби (проводився у 2021 році, оскільки ПП «ФОРЕСТ-Україна» виконувало будівельні та ремонтні роботи за бюджетні кошти).

Таким чином основним видом зовнішнього контролю виробничих запасів на підприємстві є проведення незалежного аудиту. У додатку Е наведемо програму аудиту операцій з виробничими запасами.

Для реалізації програми аудиту виконуються відповідні робочі документи аудитора та застосовуються аудиторські процедури.

Для підтвердження правильності документального оформлення надходження запасів на підприємство та підтвердження повноти оприбуткування товарно матеріальних цінностей можна використовувати Відомість перевірки документального оформлення надходження запасів (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8. – Відомість перевірки документального оформлення надходження запасів на ПП «ФОРЕСТ-Україна» за I квартал 2023 року

Постачальник	Назва документу	№	Дата	Сума без ПДВ, грн.	Зміст виявленого порушення
ТОВ «Ганок»	видаткова накладна	РН-1523	11.01.23	12436,35	Відсутні печатка підприємства-постачальника та підписи відповідальних осіб підприємства-покупця
ТзОВ «Авто-трейд»	акт наданих послуг	б/н	17.02.23	1170	Відсутній номер документа, чітка не вказується зміст та обсяг наданих послуг по перевезенню запасів
ПП Кирпа С.П.	накладна	б/н	23.03.23	15000	Відсутній номер документа та специфікація на поставлені продовольчі товари
Всього	х	х	х	28606,35	х

Джерело: власна розробка автора.

При цьому перевірці підлягають: видаткові накладні постачальників, акти наданих послуг на доставку запасів, рахунки фактури та інші документи.

Крім цього, обов'язковою частиною аудиту, яка передбачена програмою його здійснення є перевірка правильності класифікації запасів (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9. – Перевірка правильності класифікації запасів на ПП «ФОРЕСТ-Україна» на 31.12.2023 року

Вид товарно-матеріальних цінностей	Рахунок обліку		Нормативний акт, що порушено
	застосовуваний на підприємстві	відповідно до вимог	
Канцелярське приладдя для власних потреб	201	209	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291
Мастило автомобільне	201	203	
Фарба-емаль	201	205	

Джерело: власна розробка автора.

В таблиці 2.10 наведемо форму робочого документу аудитора з перевірки правильності складання кореспонденції рахунків з обліку виробничих запасів.

Таблиця 2.10. – Перевірка правильності кореспонденції рахунків з обліку запасів на ПП «ФОРЕСТ-Україна» за I квартал 2023 року

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Нормативний акт, що порушено
	за даними підприємства	за даними перевірки	
Здійснено витрати на доставку придбаних матеріалів	23 «Виробництво» – 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	2011 «ТЗВ по сировині» – 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»	Інструкція 291
Використано канцтовари складом	92 «Адміністративні витрати» – 201 «Сировина і матеріали»	91 «Загальновиробничі витрати» – 209 «Інші матеріали»	Інструкція 291
Використано паливо для перевезення будівельних матеріалів на будівельний майданчик зі складу	2051 «ТЗВ по будівельних матеріалах» – 203 «Паливо»	91 «Загальновиробничі витрати» – 203 «Паливо»	Інструкція 291
Виявлено нестачу будівельних матеріалів	949 «Інші операційні витрати» – 205 «Будівельні матеріали»	947 «Нестачі і втрати від псування цінностей» – 205 «Будівельні матеріали»	Інструкція 291

Джерело: власна розробка автора.

Дослідження організації та проведення контролю виробничих запасів на прикладі будівельних підприємств дозволило виділити типові порушення організації та методики їх обліку, що подано в додатку 3. Їх виділення дозволяє розробити систему як внутрішнього, так і зовнішнього контролю, охопити всі об'єкти перевірки та вибрати ефективні методи її проведення.

Висновки до розділу 2

1. Проведено статистичну оцінку діяльності будівельних підприємств за 2020-2023 роки за наступними складовими: обсяг виробленої будівельної продукції за її видами, загальна площа житлових та нежитлових будівель на початок будівництва, кількість будівельних підприємств в Україні та Волинській області, фінансові результати до оподаткування. Спостерігається динаміка скорочення кількості будівельних підприємств, а також тенденція щодо зменшення обсягів будівництва житлових будівель, що спричинено агресією РФ та повномасштабним вторгненням на територію України.

2. Досліджено практичні аспекти організації обліку запасів будівельних підприємств на прикладі приватного підприємства «ФОРЕСТ-Україна». Відзначено належну організацію бухгалтерського обліку та наявність на підприємстві затверджених: Положення про бухгалтерію, Наказу про облікову політику підприємства та посадової інструкція бухгалтера.

3. Охарактеризовано організацію контролю виробничих запасів на прикладі ПП «ФОРЕСТ-Україна», в результаті чого, виявлено: відсутність на підприємстві структурних підрозділів або посадових осіб, до повноважень яких відноситься проведення системного внутрішнього контролю; типові порушення організації та методики обліку виробничих запасів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Дослідження теоретичних та практичних питань організації обліку і контролю виробничих запасів дало можливість виявити певні недоліки, які потребують удосконалення, зокрема, механізм управління виробничими запасами, методика обліку та організаційно-методичні підходи до внутрішнього контролю на будівельних підприємствах.

Враховуючи специфіку даної галузі та умови діючого військового стану в Україні, збільшення обсягу запасів може призвести до додаткових витрат на їх утримання, зниження ліквідності та застаріння матеріалів.

Механізм управління виробничими запасами на базі концепції «Just-in-Time» (JIT) для будівельних підприємств базується на необхідній мінімізації запасів, забезпечуючи одночасно і постачання необхідних матеріалів, і проведення будівельних робіт. На рисунку 3.1 розглянемо основні складові даного механізму.

Рисунок 3.1 Механізм управління виробничими запасами будівельних підприємств на базі концепції «Just-in-Time»

Джерело: власна розробка.

Застосування методів прогнозування попиту на будівельні матеріали (експертної оцінки, аналізу історичних даних, метод середнього споживання, SWOT-аналіз) є ключовим етапом, адже дозволяє адаптувати процес постачання та конкретний етап будівництва відповідно до реальних потреб.

Концепція JIT передбачає збереження мінімальних запасів, що дозволяє уникати накопиченню надмірної кількості матеріалів та зменшує затрати на їх зберігання, а можливість швидкого переходу від будівництва одного об'єкта до іншого дозволяє швидше реагувати на зміни попиту.

Важливим аспектом управління виробничими запасами є система контролю якості, оскільки дозволяє уникати затримок чи проведення повторних робіт в результаті виявлення дефектів. Систематична перевірка та оптимізація всіх етапів будівництва та постачання виробничих запасів є ключовою частиною даного механізму.

Отже, при запровадженні будівельними підприємствами механізму на базі концепції «Just-in-Time» вдасться уникнути нераціонального використання виробничих запасів, їх розкрадання та налагодити всі етапи будівництва при наявності мінімальної кількості сировини та матеріалів.

Проте, варто враховувати певні нюанси, адже в умовах дефіциту виробничих запасів, передбачених технологією виникає екстенсивне споживання матеріальних цінностей та відсутність контролю за якістю, а, отже, до зниження конкурентоспроможності підприємств, що у кінцевому фінансовому результаті означає втрату джерел формування поточних активів.

Основою для забезпечення належної організації обліку та контролю виробничих запасів є розробка оптимальної функціональної структури складського господарства із визначенням функцій працівників та ступеня їх відповідальності. В додатку К наведемо запропоновану функціональну структуру складського господарства будівельного підприємства.

Методика обліку виробничих запасів передбачає відкриття субрахунків до рахунку 20 «Виробничі запаси». Як свідчить проведена нами практична складова дослідження, субрахунки другого порядку є інформаційно перевантаженими

внаслідок великої номенклатури виробничих запасів будівельного підприємства, тому для їх розвантаження необхідно відкривати рахунки третього порядку.

Для обліку будівельних матеріалів на підприємствах використовується однойменний субрахунок 205 «Будівельні матеріали», на якому враховують наявність та рух будматеріалів, призначених для проведення будівельно-монтажних робіт.

Як правило, облік будівельних матеріалів ведуть за їх видами, місцями зберігання та матеріально-відповідальними особами. У зв'язку з чим, пропонуємо застосовувати такі субрахунки третього порядку до субрахунку 205 «Будівельні матеріали» (рис. 3.2).

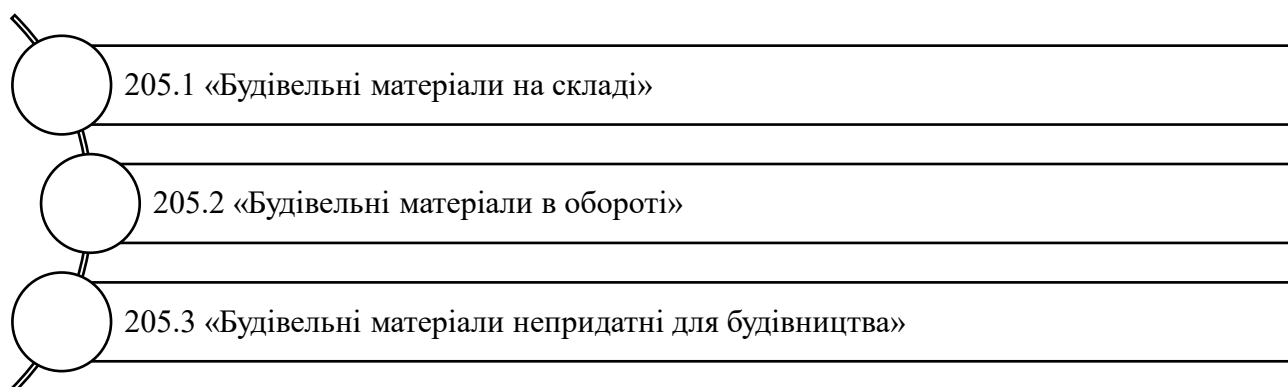

Рисунок 3.2 Субрахунки третього порядку для обліку будівельних матеріалів

Джерело: власна розробка.

На субрахунку 205.1 «Будівельні матеріали на складі» відображати наявність та рух будматеріалів на складах підприємства. Підставою для запису за дебетом рахунку 205.1 є первинні прибуткові документи (рахунок-фактура, накладна), згідно з якими матеріально-відповідальна особа перевіряє будівельні матеріали, що надійшли на склад.

На субрахунку 205.2 «Будівельні матеріали в обороті» відображати рух будматеріалів всіх видів. Підставою для запису за дебетом рахунку 203.2 є Акт демонтажу та Акт виконаних робіт.

На субрахунку 205.3 «Будівельні матеріали непридатні для будівництва» відображати наявність будматеріалів, не придатних для відновлення, які підлягають ліквідації.

В ході дослідження виявлено певні недоліки у формуванні облікової політики щодо виробничих запасів на будівельних підприємствах. Пропонуємо доповнити загальноприйнятні елементи облікової політики щодо виробничих запасів наступними складовими, що дасть можливість уникнути залишків будматеріалів:

- призначення та умови використання запасів;
- визначення критеріїв приймання та списання виробничих запасів.

Врахування концепції Just-in-Time у виробничому процесі та обмін з іншими відділами будівельного підприємства також може бути включеною до облікової політики будівельного підприємства для оптимізації використання виробничих запасів та підтримки ефективності будівництва.

Однією з найбільш складних та об'ємних ділянок організації контролю є виявлення порушень, які можуть призвести до втрат виробничих запасів:

- на підприємствах надаються права отримання довіреності, за якою купуються будматеріали, особам, що не зафіксовані у наказі. Це порушення суперечить нормативно-правовим актам і може призвести до таких наслідків, як розкрадання запасів;

- не проводяться навчання для підвищення кваліфікації матеріально-відповідальних осіб з питань приймання матеріальних цінностей;

- за несвоєчасне виконання зобов'язань постачальниками, штрафні санкції до них не застосовуються., оскільки відсутня міра покарання, порушення може мати постійний характер.

Для виявлення загальних характеристик системи внутрішнього контролю виробничих запасів нами складено робочий документ-опитувальник для будівельних підприємств у формі таблиці 3.1.

Розроблена анкета для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств є комплексним інструментом для перевірки різних аспектів обліку, у тому числі, виробничих запасів.

Таблиця 3.1. – Анкета для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств

№ п/п	Питання	Відповідь (так, ні)
Організаційна структура підприємства		
1.	Чи розроблено схему організаційної структури підрозділу, відповідального за ведення бухгалтерського обліку?	так / ні
2.	Чи складено графік перевірки документів з вказівками відповідальних осіб?	так / ні
Розподіл обов'язків, повноважень, відповідальності		
3.	Чи закріплено відповідальність за конкретними виконавцями у дотриманні правильності приймання будматеріалів та комплектуючих виробів?	так / ні
4.	Чи визначено відповідальність за конкретними виконавцями у складанні первинних документів?	так / ні
5.	Чи надано право на отримання довіреності, за якою приймаються будматеріали та комплектуючі вироби, особам, котрі не зафіксовані у наказі?	так / ні
Забезпечення умов безпеки майна, коштів, облікових регістрів, документів		
6.	Чи всі документи зберігаються у належному порядку (прошиті, пронумеровані)?	так / ні
7.	Чи наявний склад з обладнаними місцями зберігання будматеріалів та комплектуючих виробів?	так / ні
8.	Отримання будматеріалів та комплектуючих виробів від постачальника відбувається тільки на підставі довіреностей?	так / ні
Кадрова політика		
9.	Чи проводяться заходи щодо підвищення кваліфікації матеріально відповідальних осіб з питань приймання будматеріалів та комплектуючих виробів?	так / ні
10.	Чи проводяться заходи щодо підвищення кваліфікації персоналу?	так / ні
Оцінка облікової системи (обліковий контроль)		
11.	Чи всі фінансово-господарські операції відображаються в обліку тільки на підставі первинних документів?	так / ні
12.	Чи здійснює бухгалтер перерахунок сум, зазначених у рахунках-фактурах та накладних?	так / ні
13.	Чи контролюються кореспонденції рахунків головним бухгалтером?	так / ні
Договірні зобов'язання		
14.	Чи є випадки отримання від постачальників будматеріалів чи комплектуючих виробів у пізніші терміни, ніж ті, що зазначені у договорі?	так / ні
15.	Чи застосовуються штрафні санкції до постачальників за невчасне виконання зобов'язань?	так / ні
16.	Чи є випадки отримання будматеріалів / комплектуючих виробів без укладання договорів?	так / ні
Контроль у системі спеціалізованих програмних рішень		
17.	Чи дублюються дані електронного обліку у випадку знищення?	так / ні
18.	Чи відповідають використовувані бухгалтерські програми чинному законодавству?	так / ні

Джерело: власна розробка.

Полегшити та удосконалити процес організації контролю виробничих запасів на будівельних підприємствах можна за допомогою спеціалізованих програмних рішень. Пропозиції з вибору та використання таких програм розглянемо на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 Систематизація спеціалізованих програмних рішень для організації контролю виробничих запасів будівельних підприємств

Джерело: власна розробка.

Вибір сучасного спеціалізованого програмного забезпечення для організації контролю будівельних підприємств забезпечить автоматизовану інтеграцію, моніторинг та аналіз даних, у тому числі про виробничі запаси.

Висновки до розділу 3

В контексті удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств запропоновано:

1. Запропоновано впровадження механізму на базі концепції «Just-in-Time» для уникнення нераціонального використання виробничих запасів, їх розкрадання та налагодження всіх етапів будівництва при наявності мінімальної кількості сировини та матеріалів.

2. Розроблено функціональну структуру складського господарства будівельного підприємства як системи пов'язаних функцій, обов'язків та відповідальності працівників.

3. Обґрунтовано доцільність відкриття субрахунків третього порядку до рахунку 20 «Виробничі запаси», в частині субрахунку 205 «Будівельні матеріали»: 203.1 «Будівельні матеріали на складі», 203.2 «Будівельні матеріали в обороті» та 203.3 «Будівельні матеріали непридатні для будівництва».

4. Аргументовано доцільність доповнення загальноприйнятих елементів облікової політики щодо виробничих запасів наступними складовими: призначення та умови використання запасів; визначення критеріїв приймання та списання виробничих запасів.

5. Розроблено Анкету для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств, використання якої, допоможе здійснити комплексну оцінку порушень, виявити потенційні слабкі місця, вдосконалити існуючі процеси та впровадити необхідні зміни для забезпечення ефективного контролю над виробничими запасами.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра обґрунтовано теоретичні положення і розроблено практичні рекомендації з організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств.

1. Систематизовано визначення економічної категорії «виробничі запаси» та їх значення для будівельних підприємств, як об'єкта обліку і контролю. Встановлено, що виробничі запаси забезпечують безперервність виробництва, сприяють зменшенню ризиків виробничих перерв, дозволяють підприємствам масштабувати виробництво та забезпечують високі стандарти якості та безпеки. Організація обліку і контролю є важливою складовою стратегічного управління запасами на будівельних підприємствах.

2. Нормативне регламентування детально визначає вимоги до обліку, контролю та звітності щодо виробничих запасів будівельних підприємств. Надавши оцінку нормативним актам з обліку виробничих запасів та провівши критичний аналіз щодо раціональності застосування положень нормативних документів, встановлено, що їх належне практичне застосування забезпечує організацію обліку виробничих запасів на будівельних підприємствах, надаючи вичерпну і деталізовану інформацію, що є важливим для ефективного ведення бухгалтерського обліку.

3. Аналіз підходів до наукових проблем організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств, свідчить про необхідність подальшого дослідження для розробки ефективних стратегій управління запасами. Висвітлення науковцями проблем щодо виробничих запасів сприятиме удосконаленню системи організації обліку та контролю, що в свою чергу сприятиме оптимізації витрат, підвищенню якості будівельних робіт та забезпеченню стійкості підприємств у змінних умовах будівельної галузі.

4. Проведено статистичну оцінку діяльності будівельних підприємств, зокрема, аналіз динаміки будівництва житлових та нежитлових будівель, динаміки площ житлового і нежитлового будівництва, динаміки кількості

будівельних підприємств в Україні та Волинській області за 2020-2022 роки. Спостерігається негативна тенденція зазначених показників у 2022 році через введення військового стану та призупинення будівництва, проте, вже наприкінці року більшість підприємств відновили свою діяльність.

5. Проведено дослідження практичних аспектів організації обліку виробничих запасів будівельних підприємств на прикладі приватного підприємства «ФОРЕСТ-Україна», основним КВЕД якого є 41.20 «Будівництво житлових і нежитлових будівель».

6. Визначено позитивні моменти на недоліки організації бухгалтерського обліку на будівельному підприємстві, особливу увагу акцентовано на відсутності затверджених форм первинних документів для обліку операцій з запасами.

7. Проведено дослідження функціональних зв'язків бухгалтерії з підрозділами підприємства щодо операцій з виробничими запасами, зокрема, виробничим департаментом, фінансово-економічним відділом та господарським відділом.

8. Надано рекомендації щодо положень облікової політики підприємства, які стосуються запасів: періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів; періодичність та об'єкти проведення інвентаризації; зазначити, що операційний цикл в будівельних підприємствах може становити більше 12 місяців.

9. Окреслено особливості організації контролю виробничих запасів на прикладі будівельного підприємства «ФОРЕСТ-Україна». Виявлено відсутність на підприємстві структурних підрозділів або посадових осіб, до повноважень яких відносилося проведення системного внутрішнього контролю, в тому числі виробничих запасів, оскільки зовнішній контроль здійснюється через проведення незалежного аудиту.

10. Запропоновано до використання на підприємстві Відомість перевірки документального оформлення надходження запасів, форму для перевірки правильності класифікації запасів та форму робочого документу аудитора для перевірки кореспонденції рахунків з обліку запасів.

11. Враховуючи специфіку галузі будівництва та умови діючого військового стану в Україні, надано пропозиції щодо удосконалення організації обліку і контролю виробничих запасів будівельних підприємств, які полягають в наступному:

– запровадження будівельними підприємствами механізму на базі концепції «Just-in-Time» для уникнення нераціонального використання виробничих запасів, їх розкрадання та налагодження всіх етапів будівництва при наявності мінімальної кількості сировини та матеріалів;

– відкриття субрахунків третього порядку до субрахунку 205 «Будівельні матеріали»: 203.1 «Будівельні матеріали на складі», 203.2 «Будівельні матеріали в обороті», 203.3 «Будівельні матеріали непридатні для будівництва»;

– доповнення загальноприйнятих елементів облікової політики щодо виробничих запасів складовими, що дадуть можливість уникнути залишків будматеріалів: призначення та умови використання запасів; визначення критеріїв приймання та списання виробничих запасів;

– використання розробленого робочого документа-опитувальника «Анкета для оцінки системи внутрішнього контролю будівельних підприємств» для перевірки різних аспектів обліку, у тому числі, виробничих запасів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ МФУ від 20.10.99 № 246. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення: 10.02.2023).
2. Гавриличенко Є.В. Методичні засади проведення внутрішнього аудиту матеріально-виробничих запасів підприємства. *Економіка та суспільство*. № 27. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-43> (дата звернення: 28.01.2023).
3. Гончарук С.М., Бойко О.О. Сучасний стан та напрямки вдосконалення обліку виробничих запасів за національними і міжнародними стандартами. *Молодий вчений*. № 7 (119). 2023. С. 74-78.
4. Максименко І.Я., Іванченко А.Г. Особливості обліку виробничих запасів в управлінні діяльністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7266> (дата звернення: 28.01.2023).
5. Мошковська О.А., Лахно К.О. Фінансовий облік і контроль виробничих запасів на молокопереробних підприємствах: аналіз сучасного стану та шляхи вдосконалення. *Економіка та суспільство*. № 38. 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-68> (дата звернення: 28.01.2023)
6. Подмешальська Ю.В., Бабак С.С. Облік та контроль виробничих запасів для прийняття управлінських рішень на промисловому підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. № 22. 2021. С. 83-94.
7. Радіонова Н.Й., Тищенко С.В. Методичні засади проведення аудиту виробничих запасів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. № 16(96). 2020. С. 21-24.
8. Рубан Л.О., Яковенко Т.І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. *Інфраструктура ринку*. Вип. 34. 2019. С. 319-324.

9. Степаненко О.І. Побудова процесу документування виробничих запасів: організаційний аспект. *Науковий погляд: економіка та управління*. № 1 (63). 2019. С. 229-239.

10. Тесак О.В. Облікова політика щодо контролю за наявністю й використанням виробничих запасів. *Підприємництво і торгівля*. № 27. 2020. С. 72-75.

11. Василішин С.І., Ярова В.В. Методичні аспекти бухгалтерського обліку виробничих запасів аграрних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 21. 2018. С. 650-656.

12. Рибалко О.М., Єрохіна О.С. Особливості обліку виробничих запасів та їх класифікація на підприємстві. *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. № 7. 2021. URL: <https://nauka-online.com/wp-content/uploads/2021/07/Ribalko-YErohina.pdf> (дата звернення: 28.01.2023).

13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

14. Концептуальна основа фінансової звітності. *Фонд МСФЗ*. 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ МФУ від 07.02.2013 № 73. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». *Законодавство України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/МСБО%202_ukr_2022.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

18. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів: Наказ МФУ від 10.01.2007 № 2. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

19. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства : Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

20. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ МФУ від 30.11.1999 р. № 291. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

21. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : наказ МФУ від 24.05.1995 р. № 88. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

22. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ МФУ від 02.09.2014 № 879. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

23. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : Постанова КМУ від 22 січня 1996 № 116. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-96-п#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

24. Подмешальська Ю.В., Скирдова О.А. Бухгалтерський облік та управлінський облік виробничих запасів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 21. С. 93–99.

25. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів : Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 № 193. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193202-96#Text> (дата звернення: 10.02.2023).

26. Гамова О.В., Феофанов Л.К., Ракитянська Ю.В. Шляхи вдосконалення обліку та аудиту виробничих запасів на складах ПрАТ «Дніпроспецсталь». *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 57–62.

27. Коваленко І.М., Лактіонова Н.С. Облік виробничих запасів за вимогами міжнародної стандартизації. *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. Вип. 1. 2020. С. 16-20.

28. Малофей І.І. Особливості організації обліку та контролю виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : тези доповідей VIII Міжнарод. наук.-практ. конф.* (м. Чернігів, 25 листопада 2022 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. С. 23-24.

29. Польова Т.В., Охрей Т.С. Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємств. *Економічний простір*. № 160. 2020. С. 124-128.

30. Слесар Т.М., Мошкун К.В. Формування облікової політики виробничих запасів. *The 7th International scientific and practical conference “Science and technology: problems, prospects and innovations”* (April 13-15, 2023). CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. С. 464-469.

31. Хмелюк А.В., Черненко П.В. Організація обліку, контролю та аналізу виробничих запасів. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 1(6). С. 135-143.

32. Шевченко Л.Я., Мулява В.Р. Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економіка, управління та адміністрування* Вип. 4(102). 2022. С. 72–76.

33. Шендригоренко М.Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення ефективності внутрішнього аудиту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. Вип. 36. 2019. С. 182-187.

34. Нечволод О.О., Бредіхін В.М., Вербицька В.І. Шляхи підвищення виробничої потужності підприємства будівельної галузі. *Комунальне господарство міст*. Т. 2. Вип. 162. 2021. С. 37-42.

35. Куць Т.В., Кондаревич І.Б. Стратегії оптимізації виробничих запасів, як інструмент ефективного управління. *Молодий вчений*. № 9 (121). 2023. С. 22-25.

36. Тренди в будівництві 2023. Dedalsoft. URL: <https://dedalsoft.com.ua/blog/trendi-v-budivnitstvi-2023> (дата звернення: 20.06.2023).

37. Обсяг будівництва в Україні в 2022 році впав на 65%. *Investment Agency 2022*. URL: <https://dia.dp.gov.ua/obsyag-budivnictva-v-ukraini-v-2022-roci-vpav-na-65/> (дата звернення: 11.06.2023).

38. Прогноз розвитку галузі будівництва у 2023 році. *Alter Systems*. <https://altersystems.com.ua/prognoz-rozvitku-galuzi-budivnictva-u-2023-roci/> (дата звернення: 20.06.2023).

39. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html> (дата звернення: 20.06.2023).

40. Обсяг виробленої будівельної продукції (виконаних будівельних робіт) за видами у 2015-2022 роках. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/bud/ovb/ovb_u/ovbp_vyd_u.htm (дата звернення: 11.11.2023).

41. Обсяг виробленої будівельної продукції за видами у 2023 році. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/bud/ovb/arh_ovb_21u.htm (дата звернення: 11.11.2023).

42. Загальна площа житлових будівель на початок будівництва за видами у 2020-2023 рр. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/bud/kzpb/kzpb_u/arch_kzpb_21u.htm (дата звернення: 11.11.2023).

43. Загальна площа нежитлових будівель на початок будівництва за видами у 2020-2023 рр. *Державна служба статистики України*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/bud/kzpb/kzpb_u/arch_nkzpb_21u.htm (дата звернення: 11.11.2023).

44. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності у 2020-2023 рр. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/kap/kap_u/arh_kap_u.html (дата звернення: 11.11.2023).

45. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm (дата звернення: 11.11.2023).

46. Гуменюк Л.В. Особливості діяльності будівельних підприємств та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку і контролю виробничих запасів. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (4 листопада 2023 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 17. Луцьк: ВІП Луцького національного технічного університету, 2023. С. 82-84.

47. Микитюк П., Микитюк Ю., Завитій Я. Методика аналізу та управління ефективністю використання виробничих ресурсів організації. *Економічний аналіз*. Т. 32. № 4. 2022. С. 217-228.

48. Мамонов К., Єсіна В., Матвєєва Н., Славута О., Троян В. Формування інтелектуальних систем інвестиційної привабливості будівельних підприємств та визначення впливу на них стейкхолдерів. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. Вип. 2(43). 2022. С. 193-201.

49. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні : Постанова КМУ від 3 квітня 1993 № 250. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-93-п#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

50. Чудовець В.В., Жураковська І.В. Фінансовий облік і звітність: навч. посіб. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. 330 с.